

ČERVEN 1910.

ČÍSLO 6.

DR. JOS. KACHNÍK.

Praktické výsledky nejnovější zkusné paedagogiky.

Moderní paedagogika všímá si pilně dítěte. Povolání i méně povolání zkoumají projevy duše dětské, ale ovšem většinou po stránce fyziologické. Zavládl i u nás směr jevy psychické uváděti na úkony pouze hmotné v nervstvu. Do vychovatelství českého uvedl tento názor Dr. Lindner svými „Přednáškami na filosofické fakultě české university v Praze“ (vydal Jos. Klika 1890) a hájí je a na základě theorie Wundtovy široce rozvádí v „Psychologii“ (vydalo „Dědictví Komenského“ 1907) universitní prof. Dr. Fr. Krejčí. Není vlastně tato „experimentální“ psychologie Dra. Krejčího leč výtažek z psychologie Wundtovy, ovšem hodně zmaterialisována. Wundt jest aktualista, uznává totiž jen úkony myšlení a chtění, ale nepřipouští žádných mohutností; úkony psychické dle něho rovnoběžně se dějí s pohyby nervovými; odtud zove se Wundt parallelistou. Ale jest možno mysliti si myšlenku bez podmětu myslícího a úkony chtění bez vůle, jež je provádí?

Theorie Wundtova připouští snadný závěr na existenci duše a její mohutnosti aneb aspoň na její energii. Ne tak psychologie Krejčího. Dle něho „po vjemu zůstává v nervstvu stopa ve změně neb přeměně buněk založená, a při každém popudu děje se taková změna molekulární ve vodivu vláknitém, čímž se stane způsobilejším voditi jistým způsobem, snáze a rychleji; v buňce pak ústřední uzliny nastane změna, když ne trvalá, tož trvalejší, která způsobuje, že buňka odpovídá na každé další podráždění způsobem odpovídajícím té změně, a odráží, nebo spíše má snahu odraziti podráždění své do týchž drah motorických, jako při prvním popudu, čímž se představa vybavuje.“ (Psychol. III. str. 8.)

Tedy žádná duše; vše jest pochodem hmotným. Ba nelze dle Krejčího ani připustiti názor Wundtův, že by jedna představa mohla také vybaviti představu jinou, poněvadž by se toho úkazu jakožto empirického faktu mohlo dovolávati na dokázání samostatně existující duše (str. 24.) A proč duše nesmí existovati? Protože je pouhé abstraktum, které se vyvinulo z konkrétního názvu „dech“. Praví Krejčí: „Mezi abstrakty jsou také taková, která původně byla konkrétní a teprv dlouhým vývojem pozbyla znaků smyslu vnímatel-

ných a stala se nepředstavitelnými. Na př. název „duše“ vznikl z konkrétního názvu dech; neboť skutečně princip života, t. j. to co tělu propůjčovalo život na rozdíl od mrtvého těla, spatřovali v dechu, který bylo viděti a slyšeti, když při spánku a mdlobě se zmenšoval a při smrti „ucházel“.

Slovo zůstalo, ale význam jeho se měnil, až zabstrahoval. (str. 56). Odkud to Krejčí ví? Ať udá listinné prameny, z nichž čerpal, že Čechové pozorovali dech člověka a z toho utvořili si představu duše. Listinných pramenů pro svou materialisticky vývojovou theorii udati nemůže, poněvadž prameny ty svědčí, že název „duše“ vznikl z toho, že dle Písma sv. „vdechl“ Bůh prvnímu člověku „dech života“ — duši — na kterýž princip života Bohem samým daný myslel každý, kdo o „duši“ mluvil. Toto tisícileté faktum není Krejčímu ničím. U něho platí vývojová domněnka a předpoklad, že duše jako princip psychických jevů neexistuje, a proto také musí se z „experimentální psychologie“ vymýtiti vše, co by o existenci duše svědčilo, aneb čeho by se mohlo na dokázání samostatně existující duše dovolávati. Ale tedy snad nade vši pochybnost zjištěna jest v nervstvu stopa, jakožto princip duši nahrazující? Chyba lávky! Krejčí sám dí: „Fysiologie nemůže ani tu věc pozorováním dotvrditi, která jest pro psychologii tak důležitá, totiž, že po dojmu zůstane v nervstvu stopa. Ani nejjemnějšími prostředky pozorovacími nelze ani v nervu ani v buňce, v nichž stopu předpokládáme (sic!), konstatovati změnu ve funkci takových nervů. Zde je psychologie odkázána úplně na sebe a fysiologii nezbývá než závěr o existenci stopy učiněný na základě fakt psychických a potvrzovaný analogií s děním fysickým prosto přijmouti (str. 14). Stopy tedy fysiologicky nelze dokázati. Kdežto experimentální psychologie všude na fysiologii buduje, v této základní poučce fysiologie psychologii opouští. Existenci stopy prý dokazují fakta psychická. Která? Snad ta, že představy vybavujeme?“

Jsme si vědomi, že děje se toto vybavování přeměnou v buňkách, v nervech? Nikoli, nikdo si toho vědom není! Nemožno tedy mluvit o faktu. Nemožno ani mluvit o analogii s děním fysickým, leč by se předpokládalo, že jest myšlení úkonem fysickým. Zůstává tedy stopa předpokladem, předpokladem jest fakt psychický, jenž ji má dokázati, předpokladem jest, že dění psychické analogickým jest dění fysickému. Buduje se tedy na samých předpokladech. Z vědomí národů a jednotlivců dokázaný fakt, že existuje v člověku princip nehmotný, duše, se nepřipouští, ale buduje se na předpokladech. A pak prý jest a musí býti moderní věda bezpředpokladná.

Jest přirozeno, že zkusná paedagogika na takové psychologii založená, nemůže míti praktických výsledků. Každý projev dětského vnitřního dění má se za nutný projev nervstva a ustálených změn v něm, a proto se zevšeobecňuje. I vznikají rozpory, jež veliký způsobily zmatek nejen v paedagogice ale i v samé experimentální psychologii. Sám Wundt si do toho stěžuje v „Psychologische Studien“ (1909 sv. 5. str. 48.) ve článku: „Ueber reine und angewandte Psychologie.“ Připouští sice, že využitkování psychologie dítěte mnohý předsudek odstranilo a zkušenosti dovedných vychovatelů a učitelů potvrdilo, ale tvrdí, že škoda, která z povrchnosti pozorování a z psychologické neznalosti pozorovatelů a upotřebovatelů pro psycho-

logii a paedagogiku vznikla, užitek převyšuje. Výsledky odnášejí se po výtce ku psychologii dětské paměti a učení se nazpamět, ale právě tu hrozí nebezpečí, aby neuplatnila se zásada, že učení se nazpamět jest nejdůležitějším prvkem vyučovatelským a vychovatelským. Ještě ostřeji vyslovuje se americký psycholog W. James, jenž ve svém spise „Psychologie a výchova, promluvy k učitelům“ (1907) dí, že to co z této psychologie dítěte učiteli v praxi nutno jest věděti, dosud dá se na dlaň napsati. Jest tu velká neshoda. Doznává to Dr. Brahn, správce ústavu pro experimentální paedagogiku. Největší chybou jest, že nepodařilo se dosud pokusy jednotlivých paedagogů přezkoušeti.

Jeden paedagog tvrdí, že určitou methodou pokusnou dobrých dodělal se výsledků, jiný ale tvrdí, že jí ničeho nedosáhl. Když ale užije prý těchže přístrojů a téhož postupu pokusného, musí prý dojíti těchže výsledků, aneb aspoň se přesvědčí, v čem různost výsledků tkví. V theorii sice krásně řečeno, ale v praxi není dosud jednoty ani co do zkusné methody, ani co do účelných přístrojů, ani co do výsledků, ani co do rozboru jednotlivých poznatků, ani co do upotřebení jich a jich vhodnosti pro praxi. Roztříštěnost nazírání psychologického má za následek neshodu v experimentální paedagogice.

Jednotným jest dosud jen psychologický názor filosofie křesťanské. Na zásadách křesťanské psychologie daly by se mnohé dítětem nepozorované projevy jeho duše analysovati a tříditi na prospěch praxe vychovatelské a vyučovatelské. Ovšem předpokládala by se znalost této psychologie. Ta však jest v kruzích intelligence české velmi skrovná, ba skorem žádná.

P. FR. MLÉČKA.

Askese a výchova.

V paedagogickém světě možno dnes postřehnouti hnutí, které nese charakteristiku vědomého a rozhodného odvratu od výchovného intelektualismu, od jednostranné kultury rozumu — hnutí k voluntarismu, k výchově charakteru a pěstění svědomí. Není tím řečeno, že by se dříve nebylo vědělo, že poslední a konečný cíl výchovný tkví v kázni srdce s veškerým jeho vřením a hnutím, ale celá paedagogická moudrost vyčerpávala se v odpovědi na otázku: jak zprostředkovati žákům co nejvíce vědomostí v co nejkratším čase.

Proto dnes, kdy nutnost zvýšené výchovy vůle všude se uznává a hlásá, schází tradice, schází znalost psychologie charakteru — obzvláště ale schází osvědčená methoda, kterou by se působiti mohlo na chtění a tužby vyvíjejícího se i zralého muže. A tu třeba pohlédnouti do daleké minulosti, kdež na pomoc přichází jeden zjev, který nejprve vystupuje jako všeobecný, kulturně historický, pak ale v náboženství křesťanském povznešený a oduševnělý, zjev, jehož jméno askese — cvičba — snad cvik v boji — a slibuje a ručí za osamostatnění vůle, za posilu mravního charakteru.

„Askese a výchova“¹⁾ „křesťanská askese a výchova vůle“ — bylo thema habilitační řeči soukromého docenta Dra. Eggersdorfera na universitě v Mnichově, v níž pojednával o tomto tematě se stanoviska literárního, pak odpovídal na otázky: co je askese? čeho chce docílit výchova? a konečně načrtl „asketickou metodu výchovy vůle“.

K literárnímu výkladu otázky „askese a výchova“ dala podnět otázka: „pohlavní výchovy“, o níž v posledním desetiletí napsány celé dekády monografií a celé hektomby článků a přednášek byly jí obětovány. Nejlepším plodem celého tohoto sporu v oné otázce je stanovisko, k němuž dospěl paedagog neocenitelného významu Fr. V. Förster, který stálým studiem a životní zkušeností dospěl k závěru „nutnosti askese ve výchově vůle“.

Förster byl první, který poukázal na význam askese ve výchově a již ve své „Jugendlehre“ (1904) dokazuje, že není možno dosíci pravé mužnosti a mužskosti bez prodělání jakéhokoli druhu askese. Nejprve mluví o askesi se stanoviska všeobecného bez motivů víry a následování Ukřižovaného, když ale na kongresu na potírání pohlavních nemocí v Mannheimu 1907 vzplanul odpor jeho nepřátel proti Kristu a proti Jeho dílu, tu vzpomíná Förster na hymnus: „Ó hlavo plná krve a ran, plná bolesti a potupy“ — a poznav, že odpor nepřátel proti němu má svůj základ v nenávisti proti křesťanství, tím hlouběji vnikal do asketického ducha křesťanství a ve II. vydání „pohlavní mravouky a pohlavní paedagogiky“ věnuje velkou část svých vývodů „nutnosti asketického ideálu“.

Co je askese?

Co je askese ve smyslu katolické theologie a křesťanské tradice? Není skutečně askese nic jiného než „negace života“, „rdousení pudů“, „nepřirozenost až k perversitě“, „jedno z nejhorších poblouzení zdravého rozumu lidského“, jak Marcuse²⁾ a Nietzsche namluviti chtějí?

Anebo je, jak Siebert³⁾ myslí, nesmyslná „akrobatika vůle“ „sport“, duchovní „tělocvik“, zbytečně „dlouhá toaleta duše“? Nebo je askese „útěk ze světa“, a „nepřátelství kultury“, pouze „negativní“ a čistě „zevní kon“, jak Harnack a Seeberg a s nimi protestantští theologové tvrdí? Co je askese?

Řecké slovo „ἀσκησις“ znamená cvik, kterého třeba obzvláště athletovi k zápasu. Ale již platonská a stoická filosofie přenesla slovo toto na duchovní pole, a tak přijal je křesťanský starověk. Obraz i význam mají zde stejnou platnost; neboť i život křesťanský je „závod“ o cenu vítězství (1. Kor. 9, 24.), „boj“ o korunu (2. Tím. 2, 5), svatá válka, v níž třeba „božskou výzbroj“ v úctě mít, „neb království Boží trpí násilí, a jen ti, kdož násilí užijí, strhnou je na sebe“ (Mat. 11, 12).

¹⁾ Pharus I. 1.

²⁾ Marcuse „die sexnelle Frage und das Christentum“.

³⁾ Siebert: „Welsch oder Deutsch? Askese oder Mannszucht?“

Jeden úkol askese jest ovšem negativní: „umrtvení“ a „sebezápor“, „vysvěcení starého člověka“. Tento úkol ale přidává se askesí z křesťanského názoru, převzatého ze zjevení jakož i ze zkušenosti, že totiž harmonie lidské bytosti hříchem byla porušena, že proto ani všechny pudů a hnutí nesmí se volně vyvíjeti, nýbrž že spíše smyslnost do výchovy vůle musí býti vzata, aby duch pomocí milosti dospěl k mravní svobodě. „Vidím jiný zákon v údech svých, který odpírá zákonu rozumu.“ (Řím. 7, 23).

Člověk by myslel, že v tomto negativním úkolu, v ovládnutí smyslnosti, výchovná theorie má silnou pohnutku, ruku v ruce jíti s askesí. Tak se také děje u jejích nejrozumnějších zástupců. „A proto jsem nyní tou radou“, praví Paulsen ve své „moderní výchově“, abychom se vrátili k „educatio strenua“ k vážnému a přísnému výchovu časů dřívějších a výhost dali těm přetěžujícím a změkčujícím theoretikům. Tři velké imperativy jsou věčně vůdčími hvězdami výchovy: Uč se poslouchat! Uč se namáhat! Uč se odříkati a své choutky přemáhati! Kde ale tato praktická a theoretická spojka mezi „výchovou a askesí“ se sesměšňuje a potírá, tam vytknouti třeba neznalost! Buď neznalost lidské povahy, nebo neznalost křesťanské askese.

Neznalost přirozenosti jest to, když zkrátka upírá se rozpor mezi duchem a tělem a každý pud a každá choutka se velebí jako něco „svatého“, „individuálně cenného“, každé sáhnutí na ně za „duševní vraždu“ se prohlašuje; neboť Ellen Key¹⁾ píše: „vychovatel měl by radost z toho míti, vidí-li nějakou vybočující tendenci u dítěte“ a rodiče měli by konečně pochopiti, „že právě tak málo moci a práva mají, této nové bytosti zákony předpisovati, jako nemají moci a práva, hvězdám dráhu předpisovati“.

Förster nazývá takové názory „jedním z velikých dětinství“ „století dítěte“ a uvádí proti nim životní zkušenost mužů, kteří vybudovali etiku křesťanskou na sebezáporu: „žádní chudokrevní theoretikové, nýbrž znalci života, jimž smyslná přirozenost všecka svá přání našeptala, kteří poznali všechny démonické síly tváří v tvář, ale přece nad nimi zvítězili“.²⁾

Neznalost askese jest to na druhé straně, jestliže ovládnutí přirozenosti se nevyklučuje sice z výchovy, jestliže ale do ostré protivy se klade k potlačování přirozenosti v křesť. askesí. J. Unold³⁾ praví: „dle křesťanského názoru nemůže vývojem a zušlechtěním, rozumným ovládnutím a harmonickým t. j. krásným výchovem přirozených vloh (pudů a pocitů) dosažen býti cíl výchovy, mravní vzdělání, nýbrž jen vyháněním a umrtvováním „starého Adama“. Zajisté, křesťanská askese žádá umrtvení starého Adama — ale ona nemá při tom nic jiného na mysli, než Unold sám žádá: „rozumné ovládnutí“ přirozených pudů.

Křesťanská askese ale nezůstává státi při této negativní úloze, ona přistupuje k pozitivní. Ona nechce jen „vysvěci starého člověka“, nýbrž též „obléci v nového“; ona známým „via purgativa“,

¹⁾ Ellen Key: Jahrhundert des Kindes.

²⁾ „Sexualethik“.

³⁾ „Neue Bahnen“ X. str. 579.

nýbrž též „via illuminativa“ a „unitiva“. Zkrátka: co je askese? „Askese je snaha po křesťansko-mravní dokonalosti.“ Tuto definici podal sv. Basilius Vel.

Askese obsahuje všechny křesťanské životní ideály, a ona si vytvořila v asketice methodiku křesťanského života. Methodiku, která neobstojí sama pro sebe; která svou látku bere z křesťanské ethiky a morálky, látku, která tak jasně je vystižena ve dvou příkázáních křesťanské lásky. Již tímto formálním charakterem je asketika příbuzna s paedagogikou; neb i tato je methodickou naukou, která svůj obsah a látku čerpá ze svých základních věd.

Čeho chce dosíci výchova?

Výchově náleží trojí úkol: péče o vývoj, náležité vyučování a spořádaná kázeň. Pro všechny obory výchovy nemůžeme očekávat od askese podpory. Ba, tvrdí se, s velkou jistotou, že asketický ideál právě škodí prvnímu úkolu, péči o vývoj. „Odtud vysvětluje se,“ praví Unold „podceňování a zanedbávání péče o tělo a zdraví“. —

Než, tu možno poukázat jen na to, čemu učí křesťanská morálka o „mravním významu těla“ — „mens sana in corpore sano“ — „o povinnostech člověka vzhledem k tělu“; ještě více ale svědčí o tom nesčetné zásluhy, kterých si získali vlastní nositelé asketického ideálu, katolické řády, na poli charity, v péči o mládež, stáří a nemocné.

I druhý úkol výchovy — vyučování — má jisté vztahy k askesi. Vlastní význam askese uplatňuje se však teprve na poli kázně — a i zde teprv, kde kázeň povznáší se k sebekázní k „vlastnímu řízení vůle“. A to má se státi co nejdříve a tak dalece, pokud jen možno. Tak je askese v nejužším spojení s posledním a nejvyšším úkolem výchovy. Sebevědomá, mravně svobodná, sebe ovládající osobnost — jedním slovem: dokonalý člověk — toť ideál pravé výchovy; dokonalý křesťan — toť ideál askese.

Druhé zahrnuje v sobě první, povznáší je ale do nadpřirozeného řádu, zakotvuje je ve víře a podporuje všemi, silami náboženství. A tak vysvítá nejužší zájmové spojení mezi asketikou a paedagogikou. A tak může první státi se učitelkou druhé, poněvadž ve stoletém vývoji vypěstila metody k dosažení svého ideálu, metody, kterýmiž mladší sestra s malou námahou, ale s velkým užitkem od ní může se naučiti.

Které jsou metody asketické výchovy vůle?

Eggersdorfer dělí je na tři skupiny: metody intelektualistické, affektivní a voluntaristické. Nikoliv tak, jako by každá ze tří duševních mohutností, rozum, cit a vůle, sama o sobě odděleně v platnost se uváděla, nýbrž dle počátku, který asketický cvik v duši zaujímá. Cíl a účel ale u všech je mravné chťění, neboť jen tak lze mluvit o asketické výchově vůle.

a) Intelektualistické metody jsou všechny ty, které se zakládají na sebranosti a koncentraci myšlenek. Byť

bychom se sebe větším nadšením souhlasili s paedagogickým voluntarismem, nesmíme pustiti se zřetele, že vůle sama se nerozhodne, nýbrž že ona přejímá své motivy z rozumu. První starostí důkladné výchovy vůle musí proto býti, návod k vědomé, dobrovolné a prohloubené koncentraci myšlenek na mravní pravdy. Asketika má k tomu účelu od století přesně omezené a dobře promyšlené metody meditace — rozjímání. Vzpomeňme jen na bohatě rozvinuté návody, jak je udávají „duchovní cvičení“ sv. Ignáce, nebo „Bohumila“ sv. Františka Salského, a srovnejme s nimi primitivní rady, které podávají učebnice mravní paedagogiky pro koncentraci myšlenek, pak nemůžeme upříti, že paedagogové vůle mohou se mnohemu přiučiti od askese. Že aspoň uznali sebranost mysli jako nutný prostředek ku tvorbě charakteru, můžeme jim jen ku chvále přičísti.

Jules Payot odporučuje ku př. jako první, vnitřní prostředek výchovy vůle „rozjímavé přemýšlení“. Též tak zvaný „Brownlee-system“, kterého se užívá na školách v Ohio v Americe, není nic jiného než jednoduchý způsob meditace.

„Na jednom psychologickém kursu“ vykládá zakladatelka systému „jsem slyšela větu: myšlenky jsou reality“. Tu vznikla v ní touha, síly koncentrovaného myšlení užití i pro školní kázeň . . . Z toho vznikl plán, naváděti žáky, ze začátku aspoň pět minut před začátkem vyučování obrátiti a soustřediti myšlenky na kterýkoli životní ideál a též na prostředky a cesty, jak se k němu přiblížiti. Pro každý měsíc byl volen jeden určitý předmět (poslušnost, sebeovládání, čistotnost . .) a pak se všech stran osvětlen.“ —

Zde vidíme jednu ze základních myšlenek askese paedagogicky užitou. Asketika zná ale ještě jiné prostředky sebranosti mysli. Ona doporučuje pro hodiny suchopárnosti methodické „duchovní čtení“ a má i pro ty nejhudší duchem a vzděláním prostředky ku koncentraci ve střídaných modlitbách, jako v opovrhovaném, málo pochopeném růženci nebo v křížové cestě. A co teprv znamenají ona velká zařízení k nábožensko-mravní koncentraci, jako missie a především exercicie; se stanoviska paedagogického, to dosvědčuje anglická zpráva o dnešním, internacionálním stavu vyučování morálce ve školách.

P. Maher, ředitel ve Stonyhurst píše tam: „Pohlédnu-li na své zkušenosti jako žák, jako učitel a jako duchovní vůdce exercicií, pak tvrdím, že taková zvláštní cvičení jsou nejsilnějším výchovným prostředkem, kterého možno užití na našich školách. To nejlepší v každém chovanci bývá osloveno v nejlepší době, na začátku školního roku. Poznal jsem mnohé hochy, kteří dokonalý obrat svého života a počátek nového směru života odvozují od některých exercicií, zatím co většina žáků aspoň obdrží živý popud k vyšším ideálům a přísnějšímu životu.“ — Methody koncentrace doplňují se pak methodami sebekontroly a přemýšlení o sobě. „Zpytování svědomí“ a „dobrý úmysl“, „střelné modlitby“ a examen particulare“ třeba zde zmíniti.

Obzvláště poslední, „částečné zpytování“, jak je popisuje sv. Ignác ve svých „exerciciích“ jest paedagogicky velmi cenná

věc. Asketika tedy zná nesčetné cesty k ethické koncentraci. Všecky ovšem nejsou pro každého paedagoga jako spíše pro duchovního správce. Než „vychovatel vůle“ musí vždy více méně býti „duchovním správcem“.

b) Affektivními metodami askese nazval bych ona cvičení, která mají za účel mocné vzrušení citu, kterýmž by pohnuta byla vůle. Z psychologického stanoviska jest cit ovšem podмінěn představami a myšlenkami. Než askese, a náboženství vůbec, dovede přímo a bezprostředně vznítiti cit. Lítost a zkroušenost, odvaha a nadšení, láska a zbožnost jsou nálady, které touto cestou chtění dodají síly. Prostředkem pak k tomu jsou častá „zpověď a pokání“, „kázání“, „příklad světců“, „rozdělení svátků“: především ale srdce katolické askese, „eucharistický Immanuel“ — „Bůh s námi, pro nás a v nás“.

A co soudí v tomto ohledu morální paedagogové? Chci se zmíniti jen o Julesovi Payotovi¹⁾, kde ve své „výchově vůle“ mluví o „mrtvých velikánech“ a chápu jeho náрек: „Bohužel, my nemáme, jako katolická církev životopisy „svatých laiků“ k potřebě mladých lidí“. A jeho další povzdech: „Myšlenka Augusta Comteho, napsati na každý den v roce život některého dobrodince lidstva k názornému rozjímání, byla přímo výtečnou!“ —

c) Voluntaristické metody askese jsou konečně všechna cvičení, která mají za účel bezprostředně působiti na sesílení vůle nebo na zkrocení pudů. První jsou úkony vnitřní, a tvoří přímo koncentrované rozhodnutí vůle, tak že dobro a zlo v nás povzneseno bývá nad nerozhodným kolísáním okamžiku: jsou to „předsevzetí“ a ve formě nejvyšší „slib“. — Druhý druh voluntaristických asketických metod, které mají za účel, bezprostřední ovládnutí pudů, záleží ve vnějších, dobrovolných úkonech, a tyto v obyčejném slova smyslu nazývány jsou askesí: „půst a umrtvování“, „bdění a mlčení“, „dobrovolná chudoba a dobrovolné utrpení“.

Ovšem účel jich netkví v nich samých, a proto také církev je pěstila jen jako prostředek k dokonalosti.

Než ony jsou nutným prostředkem k docílení mravní svobody a dokonalosti — nutnými pro celek jako i pro jednotlivce v mezích stavu a povolání. — Nutným prostředkem jest ale toto „trainování vůle“ nejen s hledem k náboženství a askesí, nýbrž i jako požadavek prohloubené „paedagogiky vůle“. To jest poznatek, o který nás obohatil Förster, nás, které měl na mysli při themať: askese a výchova.

„Tvrším“, tak praví,²⁾ že to, co řecká výchova askesí nazývala, a co křesťanská cvičba charakteru zdokonalila, je nepostradatelnou metodou pro dosažení mravní svobody . . .

1) Jul. Payot: Erziehung des Willens.

2) Sexualethik a Sexualpädagogik str. 187.

Na všech polích odvoláváme se a věříme v zákon cviku, při cvičeních rozumu, při tělocviku, při učení se hudbě; jen při dosažení síly vůle domníváme se, že mistr s nebe spadne.

Právem tvrdí John Stuart Mill¹⁾, který nikterak není v podezření z církevnictví: „Kdo si nikdy neodřekne něco dovoleného, od toho najisto nemůžeme očekávat, že se zřekne všeho nedovoleného. Nejsme ani dost málo v pochybnosti, že jednoho krásného dne zase budou děti a mladí lidé naváděni k askesi a že jako ve starověku budou cvičeni, své choutky přemáhati, nebezpečí odpírati a dobrovolné bolesti trpěti. A to všechno jen jako jednoduché paedagogické cvičení.“

Jestliže tedy nejnověji paedagogická theorie odkazuje nás nazpět na tradici církve a její tisíciletou zkušenost paedagogickou, pak jest to jedna z nejzásadnějších apologií opovrhované vychovatelky národů. Pak ale vynořuje se mi na konec otázka, praví Eggersdorfer: „Co se má státi? Má snad morální paedagogika své metody vzíti z askese, ve svém obsahu a dosahu má se snad od náboženství emancipovati? Můžeme doufati a očekávati mravní výchovu bez náboženské výchovy?“

Asketická paedagogika mravnosti má své kořeny v přesvědčení náboženském; ona přináší své ovoce jen pod mystickým působením a vlivem milosti sv. svátostí. Vytrhnutá z této mateřské půdy klesla by skutečně k oné posmívané, bezúčelné „akrobatice vůle“, mohla-li by vůbec obstáti.

A ona by nemohla obstáti, protože by se jí nedostávalo pro její požadavky sebezáporu a otužení „odůvodňující síly oproti přirozeným odporům náruživosti a sobectví.“

Důsledně tedy pokročil Förster od „nutnosti askese“ k „paedagogické nutnosti náboženského odůvodnění mravnosti“; „asketická paedagogika morálky“ a „náboženská morálka“ nemohou od sebe býti odloučeny. A pak bude o obě nejlépe postaráno, když asketická theorie a praxe vždy lepšího přístupu najde ve vyučování náboženství. Dosud se tak dostatečně nestalo. — Pak též umlkne volání po odloučené, nikoliv náboženské cvičbě v mravnosti!

G. JEANJEAN.

Ref. V. Lankaš.

Nová paedagogie.

(Pokračování.)

II. Pedologický program.

Vyvoditi z moderní paedagogie přesný pojem problémů, jež nám předkládá, není zrovna snadno; neboť pedologové, majíce takorba ještě vše vykonati pro probádání širé oblasti, jež se otevřela jich

¹⁾ Zetr. inéd à Aug. Comto.

činnosti, prozkoumali dosud jen některé části. První průkopníci tohoto nového světa musili se spokojiti s výzkumy sice odvážnými, ale špatně uspořádanými, jako tomu je u St. Halla, nebo povrchními a spěšnými generalisacemi, jak možno viděti v již citované brožuře Christmannově.

Když se prohlásilo, že třeba studovati dítě všech dob, všech krajův a všech stavů, že třeba je pozorovati s různých hledisek a v nejmenších projevech jeho činnosti, ať v laboratoři, nebo ve škole, nebo doma a na ulici, v normálním stavu stejně jako v stavu abnormálním, byla tím jen vypracována elegantní schemata a anket. Zbývá načrtati čáry a meze těchto bádání a přizpůsobiti jim dobré metody. To bude však ještě státi celou řadu let plných hledání a tápání.

Pod titulem — poněkud širokým — pedologie nalezneme vsutku pozorování a pokusy nejrůznější. A poněvadž se s počátku za to mělo, že duševní fakt je cele řízen biologickými podmínkami, a konečně i na ně převeditelný, započalo se s bádáním anthropometrie, nebo, jak se říkalo, pedometrie. Jistý počet pedologů vůbec nepřekročil tohoto předběžného studia a zůstal věznem starých psychofysických předsudkův. Jiní, svobodnější, pustili se, po příkladě Binetově, do jistých stránek dětského života přesně psychologického, ale s metodami ještě příliš výlučně psychometrickými. Proto práce jimi publikované poskytují nám jen vedle sebe položené „úseky“ pedologie. Teprve ve výborných pracích Meumannových¹⁾ setkáváme se s dokonalým výkladem pedologické otázky. A i ve všech těchto dílech možno nalézti pomíšeny různé problémy; neboť vědecké studium dítěte mísí se v nich stále s diskussemi programů a s pojmy paedagogické praxe.

Následkem toho — dí Jeanjean — možno předvésti četné údaje nové paedagogie v rubrikách poněkud libovolně sestavených.²⁾

I. Dětské tělo. — Každému je známo, že život ducha je částečně podmíněn životem těla. Nezávisle na pochodech mozkových a jiných, jež provázejí práci myšlenkovou, připouští se všeobecně a jednomyslně, že špatná činnost jistých orgánův, žaludku, jater, nervového systému atd., nebo i náhlá změna prostředí, v němž žijeme, hluboce pozměňuje naše stavy vědomí. Nuže, tento zjev je u dítěte ještě daleko zřejmější než u dospělého. Všichni, kdož vyučují, znají, jak obtížno jest na př. udržeti třídu za bouřky, nebo před blížícími

¹⁾ Meumann: Vorlesungen zur Einführung in die experim. Paedagogik. Lipsko.

²⁾ Z četné pedologické produkce posledních let možno čísti: Binet et Heuris: La fatigue intellectuel. — Binet: Les idées modernes sur les enfants. — Claparede: Psychologie de l'Enfant et Pédagogie exper. — St. Hall: Adolescence. — Kirkpatrick: Fundamentals of Child Study. — Meumann dílo cit. — Schnyten: L'éducation de la femme.

se prázdninami a i dobře vědí, že žáci příliš nervosní jsou obyčejně nesnesitelní svou nepozorností a nekázní, kdežto zase neduživci, nemocní jsou smutní a mlčeliví.

Viděli tudíž paedagogové nutnost pokusiti se o poznání a prozkoumání těchto biologických vlivů, jež doléhají na duševní a mravní život školákův. Jich studie vztahují se jednak k tělesnému rozvoji dítěte a jednak i k jeho patologickým stavům.

1. Tělesný rozvoj dítěte. — Anthropometrická šetření školská odnášejí se hlavně k vzrůstu a tíži, k objemu hlavy (kephalometrie), k svalové síle, k dýchací kapacitě, k smyslovým orgánům a p.; k šetření tomuto třeba jen malého počtu přístrojů a to nijak složitých.

a) Fysická síla. Síla tato projevuje se tíží, vzrůstem, svalovou silou, rozvojem lebky, dýchací mohutností. Měříme-li a vážíme-li pravidelně dítě, na př. každý třetí měsíc, konstatujeme rychle, že jeho růst není nepřetržitý, ale že se děje pozvolnými skoky. Tato náhlá zrychlování nebo, jak se lépe říká, tyto krise růstu jsou měnitelné; mění se s rasou, klimatem, sociálními podmínkami, stavem zdraví a obzvláště s pohlavím; nad to krise růstu v postavě nespádají v jedno s krisemi růstu v tíži.

V těchto mnohonásobných změnách přece však objevují se jakési obecné pokyny. Tak se zdá, že školáci asi procházejí dvěma a zcela různými periodami tělesného rozvoje: periodou, — jejíž datum objevení se různí se dle kraje a jednotlivce —, která odděluje první dětství od druhého, a periodou, (okolo 12 let pro dívky a 14 let pro chlapce), jež značí počátek pohlavního dospívání. Nejprve přibývá postavy a pak jenom tíže. Byly zaznamenány i změny počasné a to i se střídáním růstu v tloušce a růstu v postavě. Podobná šetření dala se i vzhledem k rozvoji hlavy, svalové síly a dýchací mohutnosti.

Tyto studie jsou rozhodně pedologicky zajímavými otázkami, jež předkládají, na př.: Je nějaký vztah mezi rozvojem fysickým a intelektuálním? Zastavením prvního jest určováno i zastavení druhého? V jaké míře krise růstu zasahují duševní a mravní život školáka, a jak třeba s nimi počítati v zřizování programův a paedagogické praktiky? Nebylo by možno, díky těmto měřením, vybudovati vědeckěji druh fysické kultury, jíž musí býti podrobeny děti, a rozdíleti přiměřeněji žactvo do školských kolonií nebo do škol v přírodě se odbývajících, anebo i upozorňovati lékaře a rodinu na stav školáka?

Odpovědi až dosud dané zdají se Jeanjeanovi poněkud předčasné; jsouť totiž četné statistiky již publikované často plny odporu. Větší ceny nabudou, až budou lépe organisovány a až úplné serie těchto šetření budou provedeny o těchže žácích. Ať tomu je již jakkoliv, již z toho co bylo uvedeno, je patrné, že problém tento je důležitý, a že úsilí jemu věnované není ztracené, naopak plno užitku, a je si jen přát, aby brzo dospělo se k jeho rozřešení.

Z díla Binetova předvádí Jeanjean tabulku o průměrném fysickém rozvoji chlapců ze škol pařížských.

Fysický rozvoj chlapců obecných škol pařížských.						
léta	Postava v cm	Tíže v kg	Šíře ramen	Mohutnost dýchací v cm ³	Síla svalová na siloměru	
					pravici	levici
4	98	15	21·5	—	—	—
5	103	17	23	—	—	—
6	108	18	24	—	—	—
7	114	20	25·5	9·35	10·35	9·80
8	121	23	27	10·57	11·18	10·11
9	125·5	26	28	13·16	13·85	12·54
10	130	28	28·7	14·66	14·86	14
11	136·5	29·5	29	16	17·20	15·45
12	143	33	30	18·25	19·40	16·60
13	148	35	31	19·57	20·90	19·05
14	154	35	31	19·57	20·90	19·05

b) Smyslové orgány. Ježto kultura dítěte se děje pomocí a prostřednictvím smyslů, je třeba, aby tato kultura byla integrální, aby všechny smysly žákovy byly v dokonalém stavu. Než, poněvadž ve školské praxi učení je bytne odkázáno na sluch a zrak, pedagogie musí se zabývatí obzvláště zkoumáním zraku a sluchu.

Učitel, dříve než mluví ke svým žákům nebo pro ně píše na tabuli, musí vědět, jsou-li schopni rozumět mu a čísti. Mohlo by se myslet, že běží tu o pravdu všední a samozřejmou. A přece Binet konstatoval, že pravda ta byla ve třídách absolutně zneuznána. (!) Skoro nikdy se nezkoumá ve škole zrak nebo sluch žáků.¹⁾ A tak se přihází, že často žáci slabého zraku nebo již krátkozrací sedí na konci třídy, a po celou řadu tříd snaží se uhadovati to, co se před nimi děje, ač-li nedají přednost roztržitosti a zábavě.

Neběží tu o to, aby se konalo nějaké šetření lékařské, s nímž by lékaři dozajista byli nespokojeni. Tvrdí se jen, že výchova má právo a povinnost ověřiti, zda její učení je žáky přijímáno; nutnost toho je tím zřejmější, uváží-li se, že u mnoha žáků o špatném zraku a sluchu bylo konstatováno značné opozdění ve školském prospěchu.

¹⁾ Snad bylo tomu u učitelů starších. Nynější mladá generace do otázek těchto zasvěcovaná sotva toho asi kdy opomene.

Paedagogické prozkoumání zraku je velmi jednoducho. Byly slo-
ženy k tomu různé stupně optometrické, tak že dostačí, stanovíme-li,
na jakou největší vzdálenost může dítě čísti písmena daného roz-
měru.¹⁾ Binet doporučí postavit do matného světla, za jasného po-
časí, proti zdi školy tabuli obsahující písmena různé velikosti. Za
normální budou bráni — meze je tu samozřejmě libovolná, ale bylo
třeba z praktických ohledů stanoviti průměr jakýsi — žáci, kteří na
5 metrů budou moci přesně čísti aspoň 3 písmeny ze 7, a to písmeny
7 mm. Po prozkoumání takovém bude dobře ještě oznámiti rodičům
dětí, jichž zrak je abnormální.

Zkoumání sluchu není méně důležitě, neboť velká, ba největší
část vyučování je mluvená. Bohužel, šetření sluchu je mnohem ne-
snadnější než šetření zraku. Často se používá hodinek, jichž tikání
má žák slyšeti na 2 metry; než postřehnutí tohoto zvuku nemá pro
vyučování mnoho významu. Za nejlepší měřítko doporučoval by se
hlas učitelův; jen netřeba zapomenouti, že lidský hlas se od oka-
mžiku k okamžiku mění. Kombinace obou pochodů by snad podala
jakési přibližné odhadnutí, jež by stačilo pro školské potřeby.

c) Pravařství a levařství. Bylo konstatováno, že dítě,
při svém vstupu do života, je normálně symetrické; jeho obě ramena
na př. jsou totožna i co do tíže i co do délky. Tato symetrie však
rychle mizí. Ve 2—3 letech je dítě již hodně nesymetrické, a náchyl-
nost k pravařství nebo levařství se již projevuje. Je tato asymetrie
produktem civilisace a tudíž činitelem pokroku? Nemohlo by se spíše
za to míti, že dospělý obourukář (na obě ruce stejně cvičený), po-
užívající stejně dovedně i pravé i levé ruky, je lépe přizpůsoben ži-
votu, než levák nebo pravák? Není rozvití jedné jen části, mozkové
abnormalitou? Konečně, jak vychovávat v tomto bodě žáky? Máme
z nich dělati praváky nebo obourukáře? Tyto otázky, jež vyvolaly
celou řadu prací v poslední době, nebudou asi ještě tak brzo roz-
řešeny.²⁾

2. Stav zdraví. — Jak bylo již podotčeno, pro vztahy, jež
existují mezi fysickým životem a duševním životem, může poznání
pathologických stavů dítěte býti vychovateli užitečno. Na druhé straně,
evoluce lékařství ve smyslu hygieny položila nové problémy, jichž
odraz je pociťován i v pedologii. Je-li pravdou, — a zdá se, že je
— že je lépe nemoce předvídati než je léčiti, pak otázka hygieny
stává se otázkou hlavní. Až dosud lékařská inspekce škol obmezovala
se na čistotu budov a profylaxi nakažlivých nemocí. Ale od po-
sledních let pojetí lékařské inspekce se valně pozměnilo.

Četní hygienisté žádají nutně vstup lékaře do škol. Konal by
v ní pedometrická měření a věnoval by se i hlubšímu šetření různých
orgánů dětí: úst a zubů, nosu, hrtanu, srdce, plic, kůže, nervového
systému atd., šetření, jehož výsledky by byly zaznamenány na lístku,
nebo v zdravotní knize, která by sledovala žáka po celou dobu jeho

¹⁾ Binet složil k tomuto účelu příhodné pomůcky, jež prodávala Société libre pour
l'étude de l'enfant.

²⁾ Pěkný a přehledný výklad v brožuře Gaupově: Über die Rechtshändig-
keit des Menschen a Die normalen Asymetrien des menschlichen
Körpers (Jena, Fischer). Viz též cit. dílo Schnytenovo.

školské návštěvy. Tak odkryly by se prý chronické nemoce, (tuberkulosa, skoliosa, nervosa a p.), jímž bylo by pak možno leckdy předejít, zvláště když by se stav žákův i rodičům oznamoval, a zároveň snad podařilo by se často péčí nemocnému dítěti věnovanou aspoň předejít nemoce a k u t n í.

Zavedení pravidelných lékařských návštěv a vedení zdravotní tabulky pro jednotlivé žáky dožadováno bylo již různými ligami a kongresy pro školské zdravotnictví. Je to rozhodně hnutí šlechtné, a třeba mu proto přáti nejlepšího úspěchu. Ale jsou tu též některé obavy, jichž nelze pominouti. Není rozhlášení rodinných chyb na těle dítěte porušením lékařského tajemství, a je možno, bez nebezpečství, přivzít k tomuto šetření i učitele? Na druhé straně zase třeba respektovati absolutní svobodu rodin a jim rezervovati možnost voliti si svého lékaře. Na to se odpovědělo, že školský lékař by jen prováděl *diagnosu* a nikdy by nesměl naznačovati léčení. Než měl by i v tomto případě důvěru rodičův, a jeho *diagnosa* nebyla snad často zneužnána?

Samozřejmě přehánělo by se, kdyby snad chtěl někdo činiti ze školy dětskou kliniku. Lékařské prohlídky, jež dnes se kde jen poněkud možno zavádějí, budou se musiti obmeziti na úlohu přesně *paedagogickou*. Bude studován tělesný rozvoj, aby rodičům mohlo býti oznámeno ubývání růstu. Pak se zjistí stav hlavních orgánů, zvláště srdce a plic, aby se poznalo, zda nehrozí nebezpečství souchotin, nebo přepietí při tělesných cvičeních. Konečně resultát těchto posledních šetření nebude na zdravotním lístku zaznamenáván. Rodičové pak budou míti volnost svěřiti tuto zdravotní prohlídku lékaři tomu neb onomu.

Inspekce školská takto obmezená bude moci prokázati značných služeb škole, rodině a konec konců i národu, pomáhajíc k vypěstění rasy silnější a zdravější.

S jiného stanoviska lékařská prohlídka školská zdá se nám býti skoro *n u t n a*; nebo jen pomocí jí bude možno ve školách provésti přesné rozlišení dětí *n o r m á l n í c h* a *a b n o r m á l n í c h*.

Otázka *abnormálních* dětí je dnes otázkou časovou. Psychiatrové a *paedagogové* pracují souhlasně na její rozřešení. A snad z jich společného úsilí vyjde ono úzké spolupůsobení lékaře a vychovatele, jež nám tane na mysli.

Je to dozajista problém, jímž se zabývati je rozhodně důležité a který tvoří jeden z nejzajímavějších kapitol *pedologie*. Jak známo, máme ve školách řadu ubohých bytostí, jež pro školu se nehodí a důsledně z vyučování, jež se tam s k y t á, užitku míti nemohou. Jsou to děti *porušeného nervového systému*: *nestálí*, *hysteričtí* nebo *astheničtí*, *paedagogičtí opozdilci*, t. j. děti, jež vykazují duševní opozdění mnoha let, nebo děti *vadné* nebo děti *lékařsky abnormální*: *epileptické*, *idioti*, *šílenci* atd. . . I těmto vyděděncům třeba věnovati péči, aby, pokud snad možno, byli uzdraveni, a to často možno u dětí prvých 3 kategorií, nebo, když jsou nevléčitelní, aby byli ihned internováni.

Připouští se dnes, že nesmí zůstatí v obyčejných třídách, a proto zřizují se pro ně zvláštní kurzy. Dříve však třeba provésti *klassifikaci*

těchto bytostí a stanoviti známky abnormality. Až dosud ani studující lékařských fakult, ani kandidáti učitelství nebyli vůbec, nebo ne s důstatek připraveni k této úloze. Povinností pedologů bude, aby jim ulehčili tuto úlohu, rovněž aby pracovali na lepším roztrfídění, i psychologickém i fysiologickém abnormálních dětí, jakož i na zdokonalení method jich výchovy.

(Pokračování.)

O „Volné škole“.

Přednesl na valné hromadě katol. polit. jednoty v Líšni prof. Dr. Jos. Kupka.

„Školou volnou“ rozumí se škola, která jest osvobozena ode všech vlivů jakéhokoli náboženského vyznání.

Za tou příčinou má býti vyloučen ze školy kněz, poněvadž osobou svou zastupuje náboženství, kdežto volná škola se zásadami náboženskými se nezabývá. Volná škola nestará se ani o články víry, ani o náboženskou morálku ani o zákony církevní ani její bohoslužbu.

Volnou školou může býti pouze škola laická, škola, v níž vyučuje pouze laik, který však chovati se musí neutrálně (école neutre) t. j. musí se zdržovati sebe menšího projevu náboženského.*)

O zavedení školy volné v Rakousku přičiňuje se spolek „Volná škola“, nejnovější to ratolest na stromě sekty svobodných zednářů, jenž založen byl ve Vídni dne 19. března 1905. Předsedou spolku zvolen byl dvorní rada Hock. Spolek obral sobě za účel boj proti klerikalismu ve škole. Klerikalismem rozumí se katolicismus. „Zcela nepatrný rozdíl mezi katolicismem a klerikalismem uznává se pouze před veřejností a v různých příležitostných řečech. Zde však v lóži pravíme hlasitě a otevřeně: Katolicismus a klerikalismus jest jedno a totéž“, tak vyjádřil se jeden universitní professor-zednář dne 8. května 1896 v Lillu.¹⁾

Že slovo „klerikalismus“ jest nepřátelům církve velmi oblíbeným pláštíkem, jímž zahalují své plány před neprohlédavými katolíky, vysvětluje se hlavně tím, že v našem zákonodárství jest paragraf, jenž zakazuje tupiti církev katolickou a její instituce. Proti klerikalismu se tedy beztrestně útočí a církev katolická se míní. Ostatně, kde nepřátelé naši jsou svou věcí jisti, nečiní více tohoto rozdílu a brojí proti církvi katolické zřejmě. Proto také francouzský zednář Marraud výslovně žádá osvobození školy od ideí náboženských.²⁾

Pro svou proticírkevní povahu seskupil kolem sebe spolek „Volná škola“, všechny nepřátele církve katolické, hlavně sociální demokracii,³⁾ příznivce hnutí: „Pryč od Říma“⁴⁾ a jak se samo sebou rozumí lóži, v níž židé panují, dávajíce veškeré její činnosti směr.

*) Bonomelli „Religiös-soziale Tagesfragen“, Wien 1906.

¹⁾ Stauracz, Freimauschelei 1906 str. 19. Wien, I. Milchgasse.

²⁾ Stauracz, l. c. 86.

³⁾ Arbeiter-Zeitung uvítala založení s jásotem.

⁴⁾ Schönerianský „Salzbund“ přistoupil za člena; podobně přistoupili za členy: Eisenkolb, Iro, Löcker a j. m.

Provolání přípravného komitétu spolku „Volná škola“, jež uveřejněno bylo téměř ve všech listech rakousko-uherských, podepsáno bylo 42 professory university ve Hradci, mezi nimiž bylo 13 docentů, pak 26 professory university vídeňské, mezi nimiž byli již tři ve výslužbě a dva docenti, šesti professory university pražské, třemi professory brněnské techniky a jedním professorem techniky vídeňské.

Mezi podpisy nalézáme též jména některých, kteří podepsali i svolání za příčinou tak zv. opravy manželské, jako na př. jméno barona Hocka, zednáře Zenkera, poslance Lechra a j. m.

Z podpisů viděti, že zastoupeny jsou všechny strany protikatolické a ačkoliv jinak mezi sebou náruživě se potírají, přece zášť proti církvi jest jim dosti pevným pojítkem v boji proti církvi katolické.

Židovský velkokapitál poskytnul k účelům spolkovým bohaté peněžní fondy, sociální demokracie dala ve služby spolku své organizované massy, organizované učitelské spolky nabídly své vědomosti a zkušenosti v oboru školství a universitní professoři, jakožto zástupcové vědy, dodali spolku svými jmény lesku spolku vědecko-kulturního.

Spolek založil již vzorné školy.¹⁾ Školy tyto mají býti navštěvovány dítkami rodičů bez vyznání, které se narodily již po jejich vystoupení z církve. Poněvadž však náš školský zákon žádá na školách obecných vyučování v náboženství, jest ustanoveno v plánu těchto škol, aby náboženství vyučoval světský učitel a to bez ohledu na některou konfessi; tím se má též vyhověti našemu zákonu školnímu, pokud žádá výchovy mravně-náboženské.

Spolek „Volná škola“ sotva založený, započal nejprve boj proti zákonité účasti dětí při náboženských výkonech.

Pokud se týká odstranění modlitby ze školy, přispěli „Volné škole“ ku pomoci protestantští pastoři, kteří pod ochranou „Volné školy“ podnikli útok proti modlitbě, která se před a po vyučování u nás koná, totiž proti otčenáši, zdrávasu, doxologii: „Sláva Otci i Synu.. a proti znamenání se křížem, žádajíce, aby zavedeny byly modlitby interkonfessijní.

„Nejjednodušším a zákonitým by bylo odstraniti školní modlitbu vůbec“, podotýká k tomu sociálně-demokratická „Lehrerstimme“ a všenněmecká „Freie deutsche Schule“ spatřuje v modlitbě školní pouze maření času.

Úmysl nepřátel jest zcela průhledný, odstraniti totiž nejdříve modlitbu katolickou, pak modlitbu vůbec, jakož viděti z usnesení různých sjezdů učitelských.²⁾

Na počátku školního roku 1905 -06 upozorňovala „Volná škola“ rodiče a poručníky, aby užili práva zaručeného základními zákony, (dle něhož nemohou dítky býti donucovány k účasti při církevních úkonech, k návštěvě kostela, k přijímání sv. svátostí nebo k účasti při katolických slavnostech, při průvodu o Božím Těle, při průvodech

¹⁾ V Ottakringu založena byla volná škola pro chlapce a v prvním vídeňském okrese pro děvčata.

²⁾ Stauracz, Schlachtengewimmer Dittes und sein Generalstab.

prosebných dní, při duchovních cvičeních), a aby dívky své do kostela neposílali. „Volná škola“ vybízela rodiče, aby rozhodnutí své písemně oznámili co nejdříve správám škol.

Ale Bohu díky, všechny tyto pokusy zůstaly posud bez výsledku, a to ze dvou příčin: předně jest jen málo rodičů, kteří byli ochotni vyzvání spolku „Volné školy“ uposlechnouti a za druhé příčí se tyto pokusy ustanovením našeho školského zákona. Vyučování náboženství jest totiž u nás povinným předmětem na obecných a středních školách a k vyučování náboženství patří také vykonávání náboženství a proto též prováděcí nařízení § 5. říšského školního zák. výslovně žádají, aby církevní vrchnosti nařízení ve příčině vyučování náboženství a náboženských úkonů oznamovali správci škol prostřednictvím okresní školní rady.

Výnos ministerstva kultu a vyučování ze dne 11. června 1873 čís. 544 příliš jasně totiž ustanovuje, že vyučování náboženství a účast v náboženských úkonech pod bezprostředním řízením církve a pod nejvyšším dozorem státu tvoří doplňující (integrální) část vyučování a výchovy na školách obecných a středních, a tedy nezávisí na vůli rodičů, nýbrž rodiče jsou povinni, dívky své dáti nejen v náboženství vyučovatí, nýbrž je též k náboženským úkonům posílati.¹⁾

Dle výnosu c. k. ministra kultu a vyučování ze dne 3. března 1891 čís. 3298 trestá se zaviněná neúčast v náboženských výkonech tak jako zanedbání školní návštěvy.²⁾

Dále žádá „Volná škola“, aby vyučovací knihy byly interkonfessií, aby se v nich zmínka o náboženství katolickém vůbec neděla, a aby jméno Bůh bylo z nich vůbec vyloučeno. Za tou příčinou má býti paedagogika Hassmanova, zavedená na učitelských ústavech německých, odstraněna a to proto, že se v ní děje zmínka o nadpřirozeném cíli člověka. „Volná škola“ žádá též, aby klassikové nečetli se jako posud v úryvcích, nýbrž aby se daly do rukou mládeže s úplným obsahem i s tím, co je proti víře a mravnosti. Konečně žádá „Volná škola“, aby farář byl odstraněn z místní školní rady, a aby učitel směl přináležeti k jakémukoli spolku.

Z toho, co o volné škole posud bylo řečeno, jasně vysvítá, že jest p r o t i k ř e s t a n s k á, poněvadž odstraňuje ze svých učíren Krista Pána. Tím však volná škola dopouští se velikého bezpráví na křesťanské společnosti. Vždyť Kristus jest nám nejdražší. Na křtu stali jsme se údy Kristovými, byli jsme vštípeni ve Krista jako ratolesti v kmen, (Jan 15), nám všecko a ve všem Kristus (Kol. 3, 11.), z Krista žijeme, nám živu býti Kristus jest (Fil. 1, 21.).

Jak bolestné jest, trhají-li se někomu násilně údy od těla, tak nejvyš bolestné jest, odtrhuje-li nás někdo od Krista — a to právě činí volná škola. Slavný spisovatel světových dějin, universitní prof. Jan Weiss, jenž tak hluboko nahlédl do pragmatismu světových dějin, praví, že dějiny by se měly dělit pouze na dvě období — dobu před a po Kristu. A právem. Vždyť dějiny starého věku jsou jen přípravou na Krista a dějiny po Kristu jen rozvinováním ideí Kri-

¹⁾ Viz : Die religiösen Übungen der Schulkinder v Linzer Quartalschrift 1908 str. 597.

²⁾ Quartalschrift, l. c. 448 a nn.

stových. Co by byl svět bez Krista? Kdyby na obloze nebylo slunce, kdyby země nevydávala kvítka, nevydávala plodů, nýbrž plodila jen trní; kdyby všechny prameny proměnily se v bahno, kdyby potůčky naplněny byly krví a kdyby všechna tráva uschla až na popel — měli bychom jen slabý obraz opuštěnosti a tmy duševní, vypráhlosti myslí, uvadlosti všeho vznešeného, kdyby nebylo Krista. Kristus jest světlo pravé, které osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět (Jan 1, 9.). On jest svou milostí původcem veškeré ctnosti, On jest, jenž činí život lidský snesitelným ba radostným. A jako vylučuje „Volná škola“ Krista, právě tak vylučuje ze společnosti dětí všechny vzory křesťanské ctnosti — Pannu Marii, svaté a světice Boží.

Panna Maria a svatí, tyto ideály lidskosti, na nichž poznáváme k jaké mravní výši může dospěti člověk pomocí milosti Boží, na nichž poznáváme, co znamená věta: „Stvořil Bůh člověka k obrazu a podobnosti svému“ nesmějí býti ve volné škole ani jmenovány. Učitel smí mluvit o zvrhlých mužích jako Neronovi a j., o pověstných ženách Messalině, Agrippině, obou Julích, Faustýně, Poppéji, ale o Rodičce Boží, o sv. Aloisovi a j. zmíniti se nesmí — to by byl klerikalismus ve škole.

Ale volná škola jest nejen protikřesťanská, nýbrž i přímo bezbožecká. Vždyť učitel nemá v ní jméno Boha Stvořitele, zachovatele a ředitele tohoto světa vůbec jmenovati. Slavný Newton, který vždy uctivě obnažil hlavu, kdykoliv vyslovilo se jméno Boha Tvůrce a který s největší zbožností Bohu Tvůrci se klaněl a o jeho dílech tak nadšeně mluvil, nesměl by nikdy do školy volné vstoupiti, poněvadž by tam řečmi o Bohu Tvůrci zanášel klerikalismus.

Věřící učenci jako na př. Louis Pasteur, Josef Hyrtl, René Th. Hyac. Laënnec, Euler, Gauss, Cauchy, Volta, Ampère, Faraday a j. by musili býti z volné školy vyloučeni, poněvadž veřejně ve svých přednáškách uznávali Boha Stvořitele a Krista Vykupitele.

Ale otázka bytu osobního Boha není jen theoretická, nýbrž na výsost praktická, poněvadž nám odpovídá na nejdůležitější otázky, odkud jsme, proč jsme na světě, co nás čeká po smrti, odkud jest svět, na kterýchžto odpovědích závisí veškeré uspořádání života mravního; a proto volná škola vylučujíc Boha a Krista ze školy, zanechává ve vyučování a výchově mezeru, kterou nemá čím vyplniti, a proto vzdělání a světový názor, jež ona vštěpuje, zůstanou vždy neúplnými a kusými.

Než volná škola jest nejen protikřesťanskou a bezbožeckou, nýbrž jest vůbec neschopnou vypíniti nejdůležitější úkol školy každé — vychovávat i pevné charaktery.

Koho nazýváme charakterem? Kdo jedná ctnostně vždy a všude, byť to stálo i velikých obětí. Vyučování má se tak dít, aby bylo zároveň prostředkem výchovy k ctnostnému životu, ctnost má býti posledním cílem, o jehož dosažení pracovati musí každá škola. Běda škole, ve které se vzdělává pouze rozum a zanedbává výchova vůle; neboť toto jednostranné pěstění rozumu na úkor výchovy vůle jest spíše neštěstím, jak pro chovance tak pro celou společnost.

Vzdělaný rozum, není-li řízen silnou, ctnostnou vůlí, jest velkým nebezpečím, jak to vidíme na raffinovaných intelligentních podvodnících a zločincích. Člověk bez mravnosti s rozumem omezeným není daleko tak nebezpečným jako onen, jenž umí zacházeti s dynamitem, jenž umí dělati bomby, jenž rozumí chemii a jiným přírodním naukám.

K vypěstění charakteru potřebí jest učiteli podstatně dvou věcí: 1. Učitel musí svým svěřencům jasně vyložit mravní povinnosti, které jest jim v různých poměrech životních bezpodmínečně plniti; 2. prohlásiti tyto povinnosti ve jménu Toho, jenž má vůbec nejvyšší právo tyto povinnosti ukládati, jehož autorita jest svrchovaná, který může žádati účet z každého činu i nejskrytějšího, z každého slova ba i nejtajnější myšlenky. (Řím. 2, 6.). Neboť jisto jest, že jen ten zákon se plní i tehdy, když je to spojeno s překážkami a sebezapíráním, jenž má příslušnou sankci, t. j., k němuž jest připojena příslušná odměna nebo trest. Ale žádný člověk na světě nemá práva zavazovati druhého člověka ve svědomí, vždy a všude, tím méně bude některý člověk s to, aby plnění zákona mravního mohl vždy odměniti nebo potrestati.

Chce-li tedy učitel, aby dítě zákon mravní plnilo vždy a všude, musí dodati: To ti poroučí, ono zakazuje Bůh vševědoucí, všudy přítomný, nejvyšší spravedlivý, jenž dobré odměňuje a zlé tresce a jemuž všichni lidé podrobeni jsou. Této sankce k mravním předpisům volná škola připojiti nemůže. Volné škole, která neuznává autoritu božskou, zbývá pouze autorita lidská. Ale již na první pohled vidíme, že jest nerozumné, aby člověk v jedné osobě byl zákonodárcem a poddaným zároveň, t. j. aby člověk sám si dával zákony. — Dále nikdo nemá práva zavazovati druhého ve svědomí ze své vlastní moci, leč jen jako zástupce Boží, jako na př. výslovně dí sv. Pavel o vrchnostech. Mimo to názory lidí se různí — a dle toho by se musily různiti také mravní předpisy. Hlásati pak mravnost jako požadavek rozumu přirozeného dítěti, které ještě rozumu vyvinutého nemá, ba když ho snad nikdy vyvinutý míti nebude, jako spatřujeme na př. u lidí nevzdělaných, jest nerozumné. A což, když člověk vzdělaný rozumu užívati nechce, poněvadž osobní prospěch zrazuje jednati, jak káže rozum? Proto kategorický imperativ Fichteova, jež činí mravnost závislou na osobním přesvědčení a jiné podobné věty jsou jen mýdlové bublinky, jež se na chvíli lesknou, ale nemajíce síly v sobě, ve vzduchu se rozplývají.

Zásady výchovy ve volné škole nemají tedy pevného podkladu ani v theorii ani v praxi. A co nejhlavnějšího jest, mravní předpisy bez příslušné sankce jsou málomocny. Jak potrestá učitel dítě tajně hřešící? Jak potrestá společnost tajně zločince a jak odmění skrytou ctnost? Dítě má prý býti tak vedeno, aby konalo dobré pro dobré. Dítě však neví, proč toto či ono právě jest dobré, když naruživosti a jeho vlastní prospěch káží mu opak. A pak dítě spíše nebo později dospěje k poznání, že pouhý člověk nemá práva určovati mu, co je dobré a nemá rovněž práva ukládati mu, konati dobré pro dobré, když jeho osobní prospěch mu jinak káže.

A theorii odpovídá též praxe. Tato dokazuje, že docela jistěji povedu dítě k trpělivosti, když mu ukáži na př. Ježíše trpícího a

vůli Boží, jenž je odmění, nežli když mu budu mluvití kolik dní o účtě k mravnímu zákonu, nebo když mu budu vykládati ve smyslu „ethické kultury“, že jest mu trpělivosti třeba, poněvadž toho žádá jednoduchý rozumový příkaz lidstva.¹⁾ Důkazem toho jest sám Rousseau, jenž se ve svých paedagogických spisech rozplýval láskou k dětem, ale o své vlastní nemanželské dítě se nestaral.

Zkrátka jedině na základě náboženství vypěstujeme mravnost, ve školách beznáboženských dítky nikdy ku pravé mravnosti nedospějí. Je-li však volná škola neschopna vésti k mravnosti, co bude z dětí, které mají špatné, nemravné rodiče? Doma k mravnosti vedeny nejsou — škola je rovněž ku mravnosti nepřivede — budou metlou rodiny a společnosti.

Volná škola vylučujíc náboženství, vzdává se též znamenitých a na výsost osvědčených pomůcek vychovávacích. Schází jí ideál vši dokonalosti Bůh, Ježíš Kristus a svatí.

„Umělec, dí Plato²⁾, jenž pevné oko své na nezměnitelnou bytost, svůj vzor, obrátil, její ideu a ctnost znovu podává, nutně vytvoří celek dokonalé krásy, kdežto onen, jenž se koří pomíjejícímu, s tímto ideálem nic krásného neprovede. Oním ideálem však jest nestvořená, nepomíjející, na čase jakož i na úsudcích lidských nezávislá, čistá, svatá, všech příměšků prostá krása beze stínu, zcela absolutní; jedním slovem, božská.“ Plato dí zde totéž, co praví Ježíš Kristus: „Buďtež vy tedy dokonalí, jakož i váš Otec nebeský dokonalý jest. (Mat. 5, 48.) Kdyby byl Plato znal Ježíše Krista, jistě by ho byl vychovatelům za vzor doporučil a zcela rozhodně by byl odsoudil „školu volnou“.

Odlesky vlastností Ježíše Krista jsou svatí a světice Boží. Jeho čistota září ve sv. Aloisiu, trpělivost na sv. mučenicích, mírnost na sv. Františku Sal. atd.

Ale ani o těchto vzorech ctností učitel ve volné škole mluvití nesmí. Proto není divu, že volná škola nikdy a nikde u rozumných a vášní nepředpojatých lidí oblíbená a dojíti nemůže, poněvadž bez náboženství není výchovy a výchova jest posledním cílem školy. Proto též nejslavnější mužové a mezi nimi i liberálně smýšlející žádají, aby ve škole pěstovalo se náboženství.

Uvádíme tuto alespoň některé výroky těchto mužů.³⁾ Diderot napsal: „Náboženství jest jediným základem mravnosti. Náboženství musí tedy býti lekcí první, ba lekcí každodenní. (Traité s. 1. ev.)

Bayle, anglický učenec napsal: „První lekcí, jíž se má dostati mládeži, jakmile žvatlati počíná, jsou lekce náboženské . . . bez těchto mládež po celý život je metlou a hanbou rodiny, vlasti, celé společnosti lidské.“ (Oeuvr. div. Botta Mergl.: Cír. katol. 40.)

¹⁾ Ethische Kultur 1893, I. číslo. Spolek „Ethische Kultur“ v Berlíně založil rabbin a zednář Dr. Felix Adler.

²⁾ Timaeus a symposion (řeč Diotisea). Viz též Bonomelli, I. c. 101. n.

³⁾ Kazatel, 1909, str. 338.

Juvenal, pohan, spisovatel římský, praví: „Otcové a matky, leží-li vám blaho dítek vašich na srdci, pak nečekejte s učením náboženským, až se u dítek vyvine přirozená zloba věku pozdějšího. Ne-lichotejte si, že se dá oheň uhasiti i když se rozšířil.“ (Sat. 14.)

Veliký státník a právník Portalis pravil před žáky Voltairovými a muži konventu: „Jest konečně na čase, aby theorie umkla před skutečností. Žádné vyučování bez výchovy, bez morálky, náboženství. Učitelé kázali na poušti (do větru) od té doby, co se hlásalo neprozřetelně, že nemá se mluvit ve škole o Bohu. Děti nemají ponětí o Bohu, ani co spravedlivého ani co nespravedlivého jest. Proto také divoké mravy a surové, a v brzku i divoký, surový národ. Celá Francie prosí náboženství, aby mravouce a společnosti přispělo ku pomoci.“ Hle, jak strašnou zkušenost nabyli brzy po zařízení volné školy.

V létech 40. v 19. století byl franc. slavný filosof Cousir poslán od ministra do Německa, aby tu studoval metody vyučovací na obecných školách. A ten pak napsal: „Především třeba jest klásti důraz na mravní pojmy, aby se charakter dítěte mohl vytvořiti. Základy mravnosti musí býti pevněji položeny, proto musí býti při školním vyučování náboženské poučování či křesťanské vychování na prvním místě.“

Ministr Guizot, který filosofa do Němce poslal, napsal později: „Nábožensko-mravní vychování jest ve svobodných zemích potřebnější, nežli kde jinde; a pozůstává hlavně v tom, že zásady a kážeň duším od dětství již vštěpovány bývají. Aby se toho dosáhlo, jest náboženství a jeho vliv nepostradatelným; onoť mravouce dává sankci.“

Jouffroy, žák Cousirův, filosof jasného ducha a zlatého srdce, když byl vybědl z pochybovačnosti, napsal: „Jest malá kniha, kterou záhy dáváme dětem do rukou, na niž v kostelích bývají tázány. Čtete ji, je to katechismus. Tam naleznete odpověď na všechny otázky, odkud je pokolení lidské, odkud svět, co je na onom světě, jaká jsou práva člověka . . . to vše ví křesťan a nebude míti žádných pochybností o právu přirozeném, občanském, mezinárodním, poněvadž to vše z křesťanství vychází jasně, skoro samo sebou — z toho vysvítá.“ „Bylo by záhodno,“ napsal Viktor Hugo, „pohnati před soud rodiče, kteří posílají dítky do takových škol, nad jichž branou čteme nápis: „Zde se náboženství nevyučuje.“ — Učený Ital Tommaseo praví: „Škola beznáboženská není žádnou školou, nýbrž skrývá morovou.“

Ovoce volné školy jest znemravnění společnosti, surovost mravů, bezcitnost, anarchie. Chesnelong napsal: „Vstupme v neděli neb i během téhodne do hospody našich vesnic; s úžasem nalezeme tam vždy jen mladé lidi, podobně i při taneční zábavě, a předčasnou zralost vidíme i u ženského pohlaví. Tomu se musí předejiti, chceme-li uchovati mužnou sílu venkovského obyvatelstva, nejmocnější obranu vlasti. Není mravnosti účinnější, než která plyne z víry v Boha, z lásky k Bohu a bázně boží; mravouka občanská bez náboženství — nese nás zpět do barbarství.“

Tyto výroky jasně dosvědčují, že ve škole má se vyučováním vychovávat, ale že výchova k mravnosti bez náboženství jest nemožná.

Pravé však náboženství jest jediné a to náboženství, které hlásal Ježíš Kristus — a proto škola má vychovávat na základě náboženství Kristova.

Pravdivost našeho tvrzení potvrzuje fakt, že v zemích, kde volná škola byla zavedena, se rozmáhají ideje anarchistické, socialistické, násilí, oplzlá literatura, oplzlost verismus v malířství, sochařství a orgie, které ani v pohanství se nevyskytují.¹⁾ Že posud volná škola všude těchto hrozných následků nemá, není její zásluhou, nýbrž stará tradice, rodinný život, jenž posud tráví z křesťanských fondů, činnost kléru a činnost škol soukromých.

Konečně třeba proti volné škole upozorniti na to, že porušuje nejsvětější práva křesťanských rodičů.

Volná škola ve jménu svobody šlape svobodu svědomí rodičů. Bůh rodičům děti svěruje a rodiče mají po Bohu první právo na dítě. Bůh sám posvětil toto právo, ukládaje dětem povinnosti: „Cti otce svého i matku svou.“ Ale rodiči mají též povinnost dítky své vychovávat, a sice podle vůle Boží, a budou jedenkrát účet Bohu klásti z toho, jak dítky své vychovávali. Ale rodiče sami nejsou s to, aby se mohli výchově dítek zcela věnovati a proto si zakládají školy, platí si učitele a svěrují jim dítky:

Škola bere tedy na sebe závazek, že se bude o výchovu dítek starati. Z toho plyne, že škola má vychovávat dle přání rodičů. Ale rodiči křesťanští si přejí výchovy náboženské, a proto škola má vychovávat v duchu náboženském.

Škola nesmí býti majetkem několika lidí, některé politické strany, nýbrž musí býti taková, jak si toho přeje největší část rodičů. Ale jest velmi málo rodičů, kteří si přejí, aby děti byly vychovávány bez náboženství.

Tedy volná škola provozuje tyranii na svědomí rodičů křesťanských. Stát pak má povinnost přirozená práva rodičů uznávati a hájiti, nikdy však práv jejich konfiskovati.

Při tom zároveň odpovídáme na námitku, že škola má býti přístupna příslušníkům všech vyznání, tedy i dětem rodičů bez vyznání. Je-li těchto příslušníků značný počet, ať se pro ně zřídí zvláštní škola, je-li jich nepatrný počet, nelze žádati, aby k vůli několika dětem poškozena byla veliká většina ostatních.

Ve škole mezi dětmi z řádných rodičů zplozenými bývají i nalezení nebo sirotci, kteří nikdy lásky mateřské nepoznali. A přece nikdo nežádá, aby k vůli těmto několika nešťastníkům nemluvalo se o lásce mateřské; a právě tak nikdo rozumný nemůže žádati, aby k vůli několika dětem jinověrců nebo rodičů bez vyznání nemluvalo se o Bohu a Spasiteli Ježíši Kristu.

Jestli katolíkům se namítá, aby si tedy zřídili náboženské školy soukromé, můžeme týmž právem říci stoupencům „Volné školy“, aby

¹⁾ O hrozném vzrůstu zločinnosti mládeže ve Francii viz: *Enfance coupable* Paris, Lecoffre 1904.

oni si soukromé školy zřídili, poněvadž jest jich daleko méně, nežli přívrženců škol náboženských. A pak tato námitka jest farisejská, neboť ve Francii rodiči katoličtí vydržovali si školy náboženské s velikým nákladem, ale vláda zednářská je skonfiskovala.

Namítají-li stoupenci „Volné školy“, aby náboženství se vyučovalo v kostele, tážeme se jich, proč mají rodiči, kteří svým dítkám vystavěli pohodlné školy, posílají děti k vyučování náboženskému do kostela, kde v zimě mají zmrzat, kdežto školní světnice jsou pěkně vytopeny a to vytopeny za jejich peníze? Mimo to má kněz ve škole všechny děti pohromadě, kdežto do kostela sotva by tak v plném počtu přišly. Zkrátka všechny námitky proti škole náboženské a všechny důvody pro školu volnou vycházejí z jediného pramene — totiž ze snahy náboženství ze srdcí dětských vyrvatí.

Ale poněvadž náboženství jest nejdražším statkem, proto jest též povinností všech katolíků tohoto statku hájiti — hlavně volebním lístkem.

Když král Antiochus nutil židy, aby opustili zákon Boží a přidrželi se řádů pohanských, a když bohužel mnozí židé ho uposlechli a víru svou zradili, povstal starý Mathatiáš a pravil: Byť všichni... krále Antiocha uposlechli, aby odstoupili jeden každý od služby zákona otců svých... já a synové moji neuposlechneme slov krále. (I. Mach. 2.) A Mathatiáš shromáždil kolem sebe všechny věrné zákonu Božímu a Antiocha ze země vyhnal. A tak i my semkněme se v pevný šik, hajme si školu náboženskou a cizáky s „Volnou školou“ do našich vlastí nikdy nepřipustme, a přijdou-li přece, ukažme jim, kudy se od nás jde ven.

F. ROMPORTL.

Rovnost.¹⁾

Nescíslné kořeny zla spočívají v klamném pojmání slova rovnost. Zatím co se označuje skutečný rozdíl mezi chudým a bohatým za hlavní zlo, dráždí se lid, který den co den se plahočí a namáhá, aby svůj bídný život prodloužil, lákavou možností vyrovnání sociálních protiv. Mallock připisuje zhoršení sociálního postavení především tomuto klamnému pojmání rovnosti, pravě: „Ono jediné jest vinno, že chudý jest nespokojen se svými poměry, které by mu v pravdě mohly býti cestou k štěstí; ono ho olupuje o naději, že se jeho životní poměry zlepší, navádějíc jej, aby spravedlivé nároky měnil v slepé požadavky, jež jsou schopny zcela jej zničiti, a do neštěstí vrhnouti. Tím se staví chudý již předem na pochybené stanovisko.“²⁾

¹⁾ Ze spisu amerického biskupa Dr. V. Stanga „Socialism a křesťanství“. Článek „O výchově“ z téhož spisu otištěn byl již v 5. č. VIII. roč. Vych. Listů.

²⁾ Social Equality, p. 221.

Jak často bylo již ke klamnému výkladu zneužito věty: „Všichni lidé jsou si rovni!“ Nebudeme se tomu diviti, uvážíme-li, kolikrát již musilo sloužiti Písmo svaté k tomu, aby bylo oporou všelijakým převráceným, ba neslušným tvrzením. Jedině správný výklad věty: „Všichni lidé jsou si rovni“, jest tento: Všichni lidé jsou od přírody sobě rovni, nebo — jinak řečeno — všichni lidé jsou stejné přirozenosti, všichni mají téhož Stvořitele, téhož Otce v nebesích, všichni modlí se „Otče náš“ a náležejí k téže lidské rodině, mají týž konečný cíl, k němuž směřují, týž společný řád, jemuž jsou podrobni.

Každý člověk má právo, aby jako člověk žil a aby s ním jako s člověkem bylo nakládáno. Papež Lev XIII. hájí tento názor slovy: „Rovnost mezi lidmi spočívá v tom, že všichni bez výjimky jsou povoláni státi se dítkami božími. A jako všichni a každý jednotlivě k témuž cíli jsou stvořeni, tak mají také všichni a každý jednotlivě témuž řádu býti podrobni a jednou dle zásluhy stejným způsobem býti odměněni nebo potrestáni. Všichni lidé jsou jedno jako bratři Kristovi. On zemřel, aby všechny z poroby hříchu a věčného trestu vykoupil, s ním jsou všichni povoláni nastoupiti v dědictví království nebeského. Požehnání a pomoc milosti jest stanovena všemu lidstvu k volnému soužití. Kristus zbořil všechny přehrady, jež dělily muže od muže a muže od ženy: ‚Tu není ani muž ani žena; neboť vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši‘ (Gal. III., 28.). Před Bohem není žena otrokyní mužovou, nýbrž jeho družkou; ona má týž cíl jako muž a může stejně jako on dostoupiti nejvyššího stupně dokonalosti a svatosti. — Vládu nad tvorstvem odevzdal Bůh všem lidem bez rozdílu mezi bohatým a chudým, mezi mistrem a otrokem, mezi vysokým a nízkým. ‚Jeden a týž jest Pán všech věcí.‘ (Řím. X., 12). Jak vznešené jest postavení člověka! Jen vůči Bohu jest nižším, každému spolučlověku jest však důstojností roven. Žádný člověk si snížení své lidské důstojnosti beztrestně dáti líbiti nebo k nějakému přirozenost jeho snižujícímu jednání svůj souhlas dáti. Běda těm, již ve své bezcitné lakotě se nestydí nakládati s člověkem jako se strojem, jímž se dělají peníze, nebo ukládají dětem a ženám práci, která se pro ně nesluší! Běda těm, kteří nakládají s lidmi, jen aby vydělali peníze, zrovna tak jako s kapitálem a nespátřují v něm nic jiného než množství svalů a fysických sil! Běda zaměstnavateli, jenž nepopřeje dělníku ani času k vyplnění jeho náboženských povinností nebo jest příčinou, že zanedbává svůj dům a svou rodinu, přetěžuje jej nemírnými pracemi a dohání ho tak k pijáctví, ba dokonce i k šílenství! Běda mistru, jenž těží z bídy svých poddaných, zadržuje jim spravedlivou mzdu a nutí je buď pracovati nebo hladem mříti! Státní vězení by bylo jedině správnou odplatou takovým tyranům a vrahům dělníkův. Jakkoli však oni si nashromáždili celé milliony nespravedlivého majetku, nerůzní se přece nikterak od těch chudých dělníkův; neboť také oni jsou dítkami nebeského Otce, který pomstí každou ohavnost, a také na ně čekají, pokud nebudou činiti pokání, věčné tresty. ‚Hleď, mzda dělníků, která vámi byla zadržena, volá o pomstu: a volání došlo sluchu Pána vojsk‘ (Jak. V., 4.). ‚Chléb chudého jest životem jeho: proto kdo mu jej odnímá, vrahem jest.‘ (Ekklus XXXIV., 25.)“

Jakkoli lidé již od přírody — t. j. relativně — jsou si ve-

spolek rovni, nacházejí se přece ve skutečnosti veliké rozdíly v rozdělování a provádění různých práv a povinností. Socialisté, kteří věří v absolutní rovnost všech lidí, žádají pro všechny stejná práva a stejné povinnosti jakož i zrušení všech sociálních i politických rozdílů. Lev XIII. staví nezvratnou zásadu: „Lidská přirozenost má zůstatí, čím jest.“ Všecky lidi sociálně i politicky sobě na roveň postavití jest a zůstane nemožností. Lidská společnost nedá se uvéstí na úplnou hladinu rovnosti. Nerovnost jest zákon přírody, a proti přírodě bojuje se vždycky marně. Nerovnosti nacházejí se všude. Kde jsou dva tvorové, již by byli sobě rovni? Žádný obličej, žádný list se nepodobá zcela druhému. O světě duševním platí v tomto vztahu totéž, co o hmotném. Jako těla a jejich síly, tak různí se také vlohy a vědění. Stupně duchovní zdatnosti jsou právě tak innohovárné, jako stupně tělesného zdraví, a tak rozličné, jako bohatství, nemoc a chudoba. Jak různá jest také cena všech těch darů ducha i těla! Nejsou ti zdravé údy dražší než bohatství? Nejsou dobré zaživací ústroje lepší než mramorový palác? Pociťuješ ztrátu peněz více než ztrátu svého zraku? Komu zavídíš více: .bledému boháčovu synu, jenž se veze v nádherném kočáře, nebo onomu veselému taliánskému hochu s ohnivýma očima a s bystrou hlavou, jenž nuzně oblečen běží za vozem a prodává noviny? Bůh rozdělil všecko moudře dle určitého plánu, jakkoli toho slabý lidský duch velmi často nemůže pochopiti. Různost postavení jest přirozený a nutný následek všeho života — a jak pustá a nudná by byla země bez ní!

Dary těla a ducha jsou od Boha tak rozděleny, že v různovárném ústrojí života může se každý náležitě uplatnití a ono povolání si zvolití, jež nejlépe odpovídá jeho fysickým i mravním silám. Nerovné rozdělení práva a autority má svůj původ od Boha, neboť „od něho pochází všechna moc na nebi i na zemi“. Ten, jenž všecko stvořil a svou prozřetelností řídí, tak to uspořádal, aby někteří na jeho místě na zemi vládli a ostatním byli představenými. „Není moci, leč od Boha.“

Musíme se podrobovatí již pro vlastní spásu; neboť poslouchající zákonodárce posloucháme Boha samého, od něhož má všechna autorita svůj původ. Podrobující se řádné vrchnosti nestáváme se otroky svých spolulidí, neboť se tím podkládáme ne tak lidem jako mnohem spíše Bohu samému. „Právě jako to zařídil Všemohoucí, aby v nebi chory andělů v postupném pořádku po sobě následovaly a aby v církvi různé funkce a moci na jednotlivé osoby byly přenášeny, aby nebyl každý apoštolem nebo učitelem nebo prorokem, rovněž tak zřídil v občanské společnosti různé stupně a různé rozdělení důstojností, práv a moci.“ (Lev XIII.)

Ve své podstatě není přirozenost lidská k ničemu méně nakloněna než k vyrovnání všech rozdílů. Skutečnost činí požadavek rovnosti přímo směšným. Každý pokus, jednotlivé údy společnosti vedle sebe spořádatí, narazí na odpor. Jedině v náboženských společnostech, kde závazná moc církve může zavéstí stejnoměrnost a stálost, byla by taková rovnost až k určitému bodu možnou. Co se však týče širého světa, kde nevědomost a sobectví vládne, bylo by srovnání lidí, které by se snad dnes šťastně povedlo, zítra jistě opět zmařeno.

A právě my Američané, kteří více než jiní rozlašujeme heslo svobody a rovnosti, máme zvláštní přirozenou náklonnost k nerovnosti. Jak úzkostlivě jsme se nevysnažili vyniknouti nad jiné, zakládati kluby, v nichž jen málo vyvolených může býti zastoupeno, a vynalézati školy, v nichž by naše děti byly připravovány k jistým „vyšším postavením“. A což teprve naše tajné spolky se svými velmistry, sultány, a jinými vysokými hodnostáři! „Ještě žádný národ“, poznamenává Brooks, „neprojevil takové záliby v nerovnosti jako my.“ Všimněme si jen dále, jak žádostivi jsou lidé vlastního kupce na drahách nebo zvláštní místnosti v hotelu. Kde jest tu jenom stopa snahy stavěti se na stejný stupeň se spolucestujícím? A přece jsou všechny tyto příznaky důkazem ne snad pro nevzdělanost, nýbrž pro civilisaci. Čím více se individuální charakter nebo osobnost člověka vyvinuje, tím více se odděluje od ostatních, tím větší jest jeho převaha nad spolulidmi; on poznává, že prameny nerovnosti nevyvěrají z lidí samých, nýbrž že příroda nebo mnohem spíše Bůh, tvůrce přírody, nás nerovnými učinil.

Jak mohou přes to věhlasní a znamenití mužové neschvalovati přítomných hospodářských poměrův a volati po spravedlivějším rozdělení? — Neodsuzuje se tu nerovnost sama o sobě, nýbrž ona křiklavá protiva, jež se nám jeví, srovnáme-li stav chudých s postavením boháčů. Nenaříká se na chudobu, ale na chudinství; ne na kapitál, ale na ukrutnost a bezcitnost kapitalistův. Spravedlivost se žádá, ne lidumilství, mzda za práci, ne almužna, práce, ne zahálka: dělnému lidu se má dostati spravedlivého podílu na bohatství, které on vydělal. Také mají míti všichni prostředky a volnou cestu k rozvinutí svých, Bohem jim daných schopností, aby na těle i na duchu se mohli dále vyvíjeti. Vdané ženy a dítky mají býti osvobozeny od tovární práce, pracovní hodiny mužů mají býti zkráceny, zdravotní pravidla zavedena. Nejsou to neoprávněné požadavky.

Pomysleme jen, že v Novém Yorku žije ustavičně asi 20.000 souchotinářův. Do ložnic více než poloviny veškerého obyvatelstva nevejde za celý rok ani jediného slunečního paprsku. Dle statistických údajů Jakuba Riisa jest v nájemních domech velkého Nového Yorku ještě přes 300.000 tmavých bezokenních světnic. Více než 20.000 dětí, z nichž třetina nedosáhla ještě desátého roku, jest nyní zaměstnáno v továrnách. „V Pensylvanii můžeme viděti, jak celá armáda mladistvých dělníků jest zaměstnána v uhelných dolech, naplněných mraky dýmu, jež údery kladiv ustavičně do výše se zdvihají. Sta z těchto dělníků může míti sotva něco přes jedenáct let.“ (Brooks.) V Londýně žije 100.000 chudých a nemajetných; mimo to prodává 80.000 žen tělo i duši za mrzký peníz.

Zde máme tedy do očí bijící rozdíly a nerovnosti: na jedné straně nemírné bohatství, na druhé neuvěřitelnou bídu; zde nadbytek všech statků, tam nedostatek nejnужnějších potřeb životních — stav, jenž jest ohavností v očích Boha a proti němuž by lidské pokolení všemi prostředky do boje táhnouti mělo, stav, který jen tam jest možný, kde křesťanský duch vymizel a společnost k pohanství se navrátila.

Ve svém pojednání: „Sociální rovnost“ klade vynikající anglický filosof William Hurrell Mallock tuto důvtipnou otázku: „Co řekneme při pohledu na hlad a bídu svých nuzných spolulidí? Co řekneme o bídých, zdraví škodlivých příbytcích a skrýších, v nichž sta našich opuštěných bratří svůj život trávit musí?“ A sám odpovídá: „Řekneme: Není třeba naříkati na nerovnost, ale na bídu. Smutné postavení chudých nespočívá v nedostatku, který se jeví u přirovnání s bohatým, nýbrž v nedostatku, jenž se ukazuje vzhledem k nejjednodušším požadavkům životním. Co záleží na tom, živí-li se jeden hrdličkami nebo bažanty, druhý jen boby a slaninou? To jediné jest jen při tom smutné, že jeden hýří v bohatých hostinách, zatím co druhý nemá vůbec, co by jedl. Také na tom mnoho nezáleží, bydlí-li jeden v paláci a druhý v chatrči; jest si jen stěžovati, že jeden má zdravý dům, druhý však jen nezdravý, nákazy plný barák. Mělo by se o to pečovati, aby i ti nejchudší z našeho lidu byli konečně řádně nasyceni a ošaceni a v lepších obydlích ubytováni a vidělo by se brzy, že chudý za normálních poměrů může býti právě tak šťasten jako bohatý.“

Chudé budeme míti vždy, ale úplně nuzných a nahých by již nemělo býti. Nerovnost se najde všude a ve všech dobách. Chudoba a starost jsou neodvratným údělem lidstva. Nerovnost v důstojnosti a majetku, chudoba, nemoc, a jak se všechny ty zkoušky životní jmenují, nejsou o sobě zlem; neboť nemohou člověku brániti, aby i přes to byl šťastným a spokojeným. Veliký blud socialismu spočívá v tom, že myslí, že štěstí společnosti závisí jedině od rovnosti všech jejích údů a že lidské štěstí jest podmíněno pouze bohatstvím a sociálním postavením.

Zkušenost učí opaku. Štěstí můžeme naléztí právě tak dobře v chatrči jako v paláci.

Kdo nejméně potřebuje, jest šťastnější než ten, jenž toho má nejvíce. Peníze a štěstí jsou dvě zcela rozdílné věci. Jest to pouhá domněnka, že štěstí vyplývá z bohatství. Kdybyste zjednali člověku vše, o čem sní socialisté, nepřiblížili byste ho ani o krok jeho cíli ani byste ho tím neučinili skutečně šťastným. Jest všeobecně známo, že mnozí z našich milionářů trvají v neustálých obavách a úzkostech, kdežto mnohý chudý dělník, jenž mu pomohl vyzískati jeho bohatství, žije šťastně a umírá smrtí plnou míru a naděje.

Bohatství a sláva, uhlazené mravy, vkusný oděv, příjemný zjev, umění obratně řečniti, schopnost utvořiti si vědecký a umělecký úsudek, nemají o sobě skutečné ceny; neboť nevedou-li k Bohu, jsou cestami k zkáze. Majetek nezmenšuje hryzení zlého svědomí ani nezmiňuje věčných trestů. Bezpodmínečná odevzdanost do vůle Boží jest jediná cesta k časnému i věčnému štěstí.

Před Bohem, nejvyšším dobrem, jsou si všichni lidé rovni, a každý, kdo mu slouží, jest schopen získati si onoho dobra. Konečně jest každému na světě určena k provedení jistá úloha, tak že i v tomto ohledu se lidé vespolek různí. Přejde den odplaty, kdy všem stejnou měrou bude odměřeno.

Svatý Pavel užil ve svém prvním listě ke Korinthským (I., 7, 31) tohoto krásného obratu: „Praeterit enim figura huius mundi“. — Zajde zajisté podoba tohoto světa. Apoštol běře tu výrazy s jeviště, na němž se výstupy neustále střídají. Herci se objevují a hrají příkázanou jim úlohu. Jeden jest generálem, druhý králem, opět jiný jest žebrákem, ochlastou nebo šaškem; všem jest jedno společné, že jsou herci. Jakmile opona spadne, hra skončí a obleky a masky se odloží, herci odcházejí z divadla jeden jako druhý; onen, jenž nosil korunu, jest právě tak člověkem jako ten, jenž hrál otroka. —

Právě tak to bude, až se jednou hra tohoto života skončí, opona spadne a všecko se objeví ve své pravé podobě. My všichni jsme herci na jevišti života. Bůh přidělil každému určitou úlohu: jeden má obchod, druhý jest mechanikem, tento jest kupcem, onen nádeníkem, tento knězem, onen lékařem; tento jest mužem, onen ženou; jeden jest silný a má krásnou postavu, druhý jest nemocen a znetvořen. Každý má svoji určitou úlohu a jest v zájmu všech, aby ji dobře hrál.

Všichni pracují pod týmž mistrem a za tutéž mzdu. Nebylo by to bláznovstvím, kdyby byl herec pyšným na svou papírovou korunu, dřevěné žezlo nebo svůj pozlacený meč? Nebo kdyby se cítil poníženým, že si musí na jevišti dáti líbiti potupu nebo i popravu? Není však právě tak zpozdilé a nerozumné, když někdo z nás křesťanů se tolik dá ovládnouti marnostmi tohoto světa, domýšlivostí a sobectvím, že se zdá, že hledí na život pozemský jako na konečný cíl, jako by jeviště, na němž hrá, potrválo na věčnost a opona nikdy nespada? Není to zpozdilé, připoutávati své srdce k věcem, jež zanikají a střídají se jako výstupy na jevišti, věci, které ani v sobě ani pro věčnost nemají snad ceny? Náš pravý a jediný cíl spočívá v tom, poznávati vůli Boží a dle ní jednati, a v tom vznešeném snažení mohou si býti rovni všichni lidé vespolek, neboť v něm mají všichni stejnou záruku vyšší blaženosti. Co se však štěstí pozemského týče, dospěl jsem za svého třiaadvacetiletého kněžského působení mezi chudými i bohatými k poznání, že mnohem více pravé radosti lze nalézt u těch, kteří si svůj chléb těžkou prací musí vydělávati, než u těch, kteří v bohatství a nadbytku hýří. Náš počestný dělnický lid nemá času na vyrazení a hříčky tohoto světa; netrápí se všemi těmi malichernostmi společenské etikety ani věčně se měnícími pošetilostmi módy a rozličných zábav; neunavuje se nesmyslnou honbou po cti a vyznamenáních. Zpravidla jsou obyčejní lidé šťastni při své práci a v kruhu své rodiny, a poněvadž žijí více obecnému blahu veškerenstva, jsou také mravně lepší než oni, kteří obětují čas a peníze, námahu a všechno úsilí jedině tomu, aby ukojili své nepřirozené touhy po slávě a lesku, prostopášnostech a všelikých výstřednostech.

BEDŘICH VAŠEK.

Zásady pro vyučování náboženství ve druhé třídě škol dvojtřídních.¹⁾

I. Zásady všeobecné.

A. Účelem náboženského vyučování není již jen, jako tomu bylo dříve, opravit, prohloubit, rozšířit náboženské vědomosti, které byly nejasně náboženským životem rodiny už doma upraveny; tenkrát katecheta budoval jen dále na tom, co rodina v duši dítěte založila. Dnes čeká často veškerá práce na katechetu; všecek jeho zřetel musí být obrácen k tomu, aby bylo odstraněno množství předsudků a bludných názorů, které se už zahnízdily v duši dítěte, a aby v dítěti byl vytvořen skrz na skrz křesťanský názor životní; to jest skálopevné přesvědčení, které proniká nejen celý můj život jakožto celek, nýbrž i každý můj jednotlivý úkon a myšlenku, tak proniká a oživuje, jako duše oživuje každíčký úd a každíčký orgán mého těla. Toto základní přesvědčení dá se shrnouti ve věty:

Jest Bůh. Bůh je mým počátkem, příčinou, mým udržovatelem, mým cílem. Vůle Jeho musí pro mne být nedotknutelnou normou. To, co by mne nadobro strhlo s dráhy, již mi Bůh vymezil, je hřích. Chci-li se uchránit hříchu, potřebuji milosti Boží, bez níž jsem absolutně neschopen, svého cíle dosáhnouti.

Dokud veškerá má činnost v katechesi nesměruje tak přímo k tomuto cíli, jako musí nutně směřovati k svému cíli vystřelená koule, je všecka má námaha jen koule vystřelená do černé tmy. — Zásáhne? Sotva!

B. Prostředky všechny musí bezprostředně směřovati k tomuto cíli. Uvádím čtyři prostředky: a) náboženské vyučování, b) kázeň, c) příklad, d) navádění na životě církevním, hlavně na přijímání sv. svátostí.

a) Náboženské vyučování.

1. Na pravdy náboženské musí se dívat dítě jako na něco nevyslovně svatého. Viděl jsem kněze, který byl naplněn tak posvátnou hrůzou, že za nic na světě nebyl by se bez potřeby dotkl mešního kalicha, i když v něm právě nebylo nejsv. Krve: to z úcty k Tomu, jenž kalich ten si zvolil za svůj byt. I náboženské pravdy

¹⁾ Autor tohoto článku, protože běží o věc důležitou, prosí důstojné pány, kteří si nasbírali už zkušenosti vztahující se k předmětu ve stati pojednávanému, by mu, mohou-li dobrotivě zkušenosti ty sdělili. Prosí i P. T. členy stavu učitelského, mohli-li by jej upozorniti na eventuelní jednostrannosti ve článku, nebo na momenty, jichž se ve studii nedotýká. Za každý pokyn bude vděčen. Upozornění ta možno poslati buď přímo (kooperator v Kunčicích, p. Dorfteschen) nebo administraci t. 1.

musí dítěti připadat jako něco, co nesmí být smýkáno ve všedním, nebo dokonce triviálním hovoru blátem. Ba nesmí mu připadat ani jako něco, co je na stejné výši s ostatními vědomostmi, co je podává škola; pravdám náboženským musí dítě ve své duši přisuzovati cenu, jež nekonečně vyniká nad význam, jež přikládá pravdám pozemským, jako nekonečně vyniká Bůh nad tvory. Toto vědomí musí se vztahovati na původ pravd těch, že od Boha jsou zjeveny, na obsah jich, jak nevýslovně sladký je Pán už i v těch drobtech pravd, v nichž se nám již nyní nechává okoušet, na jistotu jich, že nic není s to, aby ochvělo, pohnulo jimi. Gloriola věčnosti, Boha, musí je ozařovati; z Boha musí ssáti svoji věrohodnost, přesvědčivost, sílu.

Katecheta musí být člověkem vzdělaným, milým, vlivným; ale dokud svým rozjímáním před katechesí a svou modlitbou za dítěti nedodal pravdám, jimž vyučuje, vyššího posvěcení, řekl bych pomazání Duchem sv., dokud jeho osobnost, jež jediná může být nositelkou této suggestivní síly k víře vábíci, není obklopena svatozáří božského poslání, dokud v něm dítěti živě nevidí toho, jež nehlásá učení své, nýbrž učení Toho, kterýž jej poslal, dotud chybí jeho činnosti nejpodstatnější požadavek. Ne autorita čistě osobní, lidská, nýbrž autorita Boha, zjevivšího je musí být motivem, proč dítěti věří tyto pravdy.

2. Nestačí, aby dítěti mělo jen hlubokou úctu k náboženskému učení; i nekonečnou láskou musí je objímati. Dokud se na náboženství netěší, dokud je pro ně hodina ta břemenem, jež jen s odporem vnitřním nesou, dokud se v ní nudí anebo dokud je jim lhostejno, mají-li náboženství či ne, dotud nesmí hleděti katecheta na pot, jež se mu řine s čela, a nesmí dbáti na únavu, jež mu zmrtvuje údy: má ještě daleko, než dojde tam, kam přijíti má. Nerozvírají květiny svých kalíškův až tehdy, když hřejivé, milé slunce s hůry na ně září? Dítěti musí cítiti, jak lehké je jeho Páně, jakým občerstvením jest u Pána dlíti; musí si zjednati přesvědčení, že všecko, co Bůh činí, jen z lásky k nám činí, a že i příkazy mravní, i ty, jež jsou zdánlivě nejobtížnější, nejsou tísnivými repressaliemi, nýbrž že i ony jsou k našemu blahu.

A všeho toho, čím možno si získati přítulnost dítěti, musí být použito: rozmluv s dítěti na ulici, porozumění pro jejich potřeby a slabosti, zájem o jejich radosti a žalosti, přívětivý rozhovor s dítěti v přestávkách, obrazy biblické atd. Přítulnost a láska ke katechetovi je často jedinou možnou cestou, jíž možno dítěti z pustin náboženské otupělosti a snad i záští k náboženství převést do ráje pravd Krista Pána.

3. K tomu několik praktických poznámek. Ve výběru látky nutno se omeziti na předměty, které jsou opravdu nutné. Raději probrati jen věci kardinální, ale důkladně, a v jejich plném vztahu k času i věčnosti, a to tak, aby děti dovedly i vládnouti těmi pravdami a důsledky z nich vyvozovati pro sebe, než aby se probraly i jednotlivosti, tak že dítěti při spěchu a zmatku, s jakým se jinak člověk musí drát v před, si všecko popletou, věci hlavní a vedlejší, příkazy a

rady. Má takový chaos pro život význam? Není rozumnější zase se upamatovati na radu sv. Augustýna, jenž žádá, aby v takových případech jen fundamentální články křesťanství byly podávány? (Sr. jeho dílo „De catechizandis rudibus“; sv. „Acta curiae archiepiscopalis“ Olom., 1909, str. 58.).

Methoda žádná, ani analytická ani synthetická, nemá výlučně nároků na správnost. Které mám užití, v daném případě, závisí dílem od předmětu probíraného, dílem od stupně vědomostí žáků. Nezbytně však nutno k tomu přihlížeti, aby vědomosti žákův o dané látce byly jasné a přesné, aby si uvědomili jednotlivé znaky i celek.

Co pomůže práce, spěchám-li příliš! Jednotlivé pojmy přeletí vedle vědomí dítěte, jako přeletí na podzim vedle nás vlaštovky spějící k jihu. Ale v duši dítěte nezůstalo stopy. — A nestačí, aby nové představy do vědomí jen vnikly; musí se ve vědomí pevně spojit s jinými řadami představ, a s čím četnějšími představami se poznatek nový spojí, s čím různějších stanovisk se objasní, čím častěji se naň upozorní, tím více je zajištěno, že poznatek onen bude nikoliv prchavým, nýbrž trvalým majetkem duše.

Tím, že se žádají představy jasné, není řečeno, že se má z vyučování vyloučiti všecko to, co dítě pochopiti nedovede.

Slyšel jsem před několika lety z úst učeného profesora: „Kdyby nebylo v křesťanství tajemství, před kterými s úžasem a úctou stojí lidský duch, a která jsou důkazem, že v Bohu jsou ještě celé poklady bohatství pro náš rozum přichystány, blaživější a hlubší, než naše země duši naší podávati může, kdyby nebylo těchto tajemství v křesťanství, věru, netěšila by mne tak naše víra, jako mne těší.“ Platí i zde: Jak možno právě tajemstvími posílit víru dítek!

b) K á z e ň.

Musím se starati, bych měl ve vyučování disciplinu ve třídě; nejen proto, že je jinak vyučování rozbito, nýbrž i proto, že si dítky snadno vezmou nevážnost a hrubiánství, jakého se beztrestně dopouštěli při vyučování náboženství, s sebou do života a chovají se tak k náboženství samému. Ale tato kázeň nesmí býti drakonická přísnost, nýbrž bázeň lásky, která neplísni a netrestá celé třídy, provinili-li se 2, 3 jednotlivci, kázeň, při níž děti i tehdy, když kněz stojí pevně na svých požadavcích a v krajních případech i trestá, vidí na knězi, že je veden ve všem láskou k nim. A to nadpřirozenou láskou, která chce zajistiti nejen časné, nýbrž i věčné štěstí. Kázeň, která počítá pokaždé i s individuálními schopnostmi a náklonnostmi, a s rodinnými poměry dítek. Která z lásky k těmto dětem neobmezuje se jen na prostor mezi zdmi školní budovy, nýbrž obepíná celý život dítek, na ulici, na pastvě, v neděli odpoledne a částečně i v domácnosti, — obepíná, pokud je to možno lidské síle.

c) P ř í k l a d.

O tomto prostředku vychovávacím je již v každé lepší kateche-tice nebo paedagogice napsáno dosti. Poznámávám jen tolik: Dokud

nemůže vychovatel s dobrým svědomím a z plného přesvědčení dítkám říci se sv. Pavlem: „Buďtež mými následovníky, jakož i já jsem Kristovým,“ je všechna ostatní práce marna. Byl-li příklad ve výchově vždy něčím nezbytným, dnes, kdy na ramena katechetava položeno je břímě, pod nímž by i obr zastépal, to šíří se obzor důležitosti, dobrého příkladu do nedozírna a nekonečna!

a) Návod k účasti na vnitřním životě církve.

Jedna z hlavních příčin současné náboženské zbědovanosti ubohého náboženského souchotinářství u mnohých je to, že se nepoužívá dostatečně prostředků, jež nabízí sv. víra.

Jen milost Boží činí nás silnými, činí nás pány přírody a přirozených pudů, jež se pak svíjejí pod naší mocí, jako se ďábel svíjí pod nohou Neposkvrněné. Na konci jednoho z nejlepších děl křesťanské literatury, v „Theotimu“ sv. Františka Sal., přichází prostinká věta: „Mystické včely (= duše Bohu oddané) sbírají nejskvostnější med v ranách lva z pokolení Judova, na Golgotě uhrdleného a roztrhaného.“ — Z Krista přechází do člověka neohroženost a láska. „Kdo žízní, ať přijde ke mně a pije!“ Kdo nechce použití milostí Jím nabízených (modlitbou, účastí na mši sv. atd.), kdo nesytlí se často jeho tělem, aby zmnohonásobil své síly, kdo nekleká často ve zpovědnici, zhyne v oslavení. Ale dítkám musí býti dán návod, byť jen stručný, k tomuto duchovnímu životu. —

Vzhledem k velmi důležitému častějšímu sv. přijímání dítek dovoluji si uvést aspoň tyto praktické poznámky: „Hlavní věcí není právě žádati, aby dítky často šly k sv. přijímání; nýbrž jim učiniti pochopitelným a makavým, že sv. přijímání potřebují a že ho postrádati nemohou“ (P. V. Alet na euch. kongressu 1888.). „Žákům se musí vysvětliti, že častější sv. přijímání je všelikého dohledu zbaveno, že je to záležitost mezi Bohem a svědomím, a že jediné dle dobrozdání zpovědníkova má býti stanoveno. Nikdy ať neprojevuje učitel větší přízně těm, kdož častěji, nikdy nějaké nepříně těm, již řidčeji přistupují ke stolu Páně; nikdy ať se neprohlašují malé přestupky proti domácímu řádu nebo pohodlnosti za neslučitelné s denním hostem stolu Ježíšova.“

Představení jednají také moudře, zapovědí-li přísně každou nárážku na tento předmět; kdyby se to dalo veřejně, byla by to veliká sotva vyléčitelná chyba. — Je velmi radno, žáky naváděti, aby nemluvili mezi sebou o počtu přijímání svých spolužáků. — Zkušenost učí, že ve světě nejdéle vydrží pode jhem Páně ti, kteří od mládí cítili jeho sladkost a příjemnost. — Proto třeba na př. žákům říci, že ráno přijaté sv. přijímání není šroubem, jenž má udusiti jich veselost a jich horlivost ve hře.“ (P. Jul. Lintelo S. J., Die öftere und tägliche Kommunion der Schüler, Saarlouis 1909).

II. Zásady vztahující se speciálně ke druhé třídě.

A. Obsah vyučování. Kdežto v I. třídě podávají se na dvojtřídkách pravdy náboženské nikoliv systematicky, nýbrž příležitostně, jak to s sebou biblická dějprava a církevní rok nesou, nastupuje u dítek třídy II. soustavnější postup.

Jestliž rozum dítek v tomto věku už více vyvinut. A mimo to běda dítku, které si odnáší do života jen kouskovité, nesouvislé, rozpadlé zříceniny náboženských pravd! Je pravda, každý článek naší víry, každý příkaz naší mravouky je něčím, co si od myslícího člověka, jenž se do toho zahloubal, bezděčně vynucuje respekt plný úcty. Ale stojí-li před člověkem pravdy náboženské ve své spojitosti, vidí-li v Kristu Pánu nejen bytost milou, láskyplnou, divotvůrcí, nýbrž vidí-li v ní i Boha se všemi Jeho nekonečnými vlastnostmi; vidí-li ve svaté církvi nejen zjev historicky obdivuhodný, nýbrž vidí-li v ní i působení Ducha sv.; a kdo je tento sv. Duch; vidí-li každý příkaz mravouky nejen sám o sobě, nýbrž i v jeho vztahu k času i věčnosti; zkrátka až dogma se spojuje s dogmatem, jako se balvan klade na balvan, až k nebi se nad drobné domky pozemšťanů velebně do výše pne mohutný Boží dóm, až před člověkem pne se ten velebný nádherný, úchvatný dóm spojených křesťanských pravd, pak sklání se pokorně lidské koleno, v duši cítiti hřejivé teplo rostoucí lásky a úcty, a rty šeptají se sv. Ignácem: „O Domine, si homines te nossent!“ „O Pane, kdyby Tě lidé znali!“

Ne rozdrobené, roztrhané křesťanské pravdy, žádná podstatná partie nesmí chybiti, všechny základní pravdy nutno při promyšleném opakování spojit v jediný velkolepý celek!

Protože není možno, aby v jediném roce celý katechismus byl probrán (důvody v Pichler, Lehrplan, Wien 1904, str. 39, nn.) nutno rozdělit celou látku na dva roky, tak, aby za tuto dobu všechny důležité pravdy byly podány a častým opakováním vštípeny. Jako bez násobilky je nemožno počítati, tak neznalost jistých vědomostí (nepravím definicí) je nutně spojena s náboženským ignorantstvím. K těmto pravdám (nesmrtelnost duše, milost, existence a vlastnosti Boží, život posmrtný, důstojnost člověka a j.) nutno opět a opět se vraceti. Aby bylo možno, ony základní články učiniti pevně tkvícím majetkem dítky, nutno dle potřeby i redukovati počet otázek méně důležitých; v jaké míře, o tom rozhodne nadání průměrné žáků na různých školách, rodinné poměry, budoucí potřeby. To, co se probralo v roce dřívějším, nutno v roce příštím důkladně zopakovati.

Katechismus je na tomto stupni hlavní učebnicí. Ne, že by znalost slov, jichž katechismus užívá, byla cílem vyučování. O věc běží. Ani není hlavním zprostředkovatelem náboženských pravd katechismus, tak že by se osobnost katecheta ztrácela do pozadí, a katecheta měl přičiniti jen vysvětlivky k nejasným místům; nýbrž živá osobnost katechety od církevní vrchnosti pro tento úřad ustanoveného, ve smyslu sv. církve zjevení Boží podávajícího je hlavním zdrojem činnosti vyučovatelské. Jemu připadá úloha hlavní. Katechismus bez pronikavé činnosti katechety zůstává tvrdou, mrtvou literou; bez ducha a života. Katechismus sám je pomůckou, v níž jsou v pevné formě shrnuty výsledky katechesí živých, slova katechismu jsou oděvem, v nějž oblékají se představy a pojmy, jsou přesnou stylisací těžkých pojmů náboženských.

V tomto smyslu oceňoval asi před 2 roky katechismus světcí biskup Dr. Knecht, asi nejlepší žijící kapacita v katechetice, jehož přísně církevní smýšlení je všeobecně známo.

V ě r o u k a. V jakém rozsahu probíráti, o tom rozhoduje stav duševní dítek. Základní pravdy dítky znáti musí. Ale ne, aby je jen dovedly vyjmenovati. Nýbrž, aby jimi byly otřeseny, rozrušeny v hloubi duše, aby si z nich utvořily normu životní, tak svatou, aby proti ní neodvážily jednati. Nezáleží pak na počtu těchto dogmat.

Jediný článek, v nějž jsem se vžil, může působiti více než dvacet jiných, jež se jen z pozdalku dotekly mé duše. Co světců stvořilo, kolik lidí zchátralých obrátilo, ke kolika heroickým činům nadchlo na př. pouhé rozjímání o utrpení Páně! Anebo pravdy o posledních věcech! Pravdy o ceně lidské duše! Kdo jednou promeditoval život na př. sv. Ignáce z Loyoly a pozoroval, jak Bůh svými pravdami na tohoto muže působil, ten poznal, jaký vliv mají na život věroučné články, a jak se mají pojednávat!

Jednou z největších chyb dnešní katechese je ta, že se mravouka trhá od věrouky. Docela jinak znějí požadavky mravní dítku, oproulí se o fundamentální pravdy náboženství, o naši závislost na Bohu, o posmrtných důsledcích, o cenu, již zaplatil za naše duše Pán.

Co se o b s a h u mravoučných pokynů týká, při dítkách do 11.—12. roku nutno míti zřetel hlavně k přítomným povinnostem dítky, od 12. roku počínajíc i k povinnostem, jež na dítko čekají později v životě. A nutno dávatí pozor, aby co možná všecky hlavní povinnosti oněch okruhů, pokud je už nyní znalost jich pro dítko žádoucí, — kdo ví, upozorní-li někdo dítko, až ze školy vyjde, na tyto povinnosti — byly vyčerpány.

Vzhledem k motivům stačí u menších pohnutka: „Bůh to chce!“; u dospělejších však třeba upozorňovati i na přirozenou rozumnost příkazu a přirozené důsledky přestoupení, ale tak, aby dítkám bylo jasno, že i přirozenými oněmi motivy mluví k nám vlastně Bůh. — Rozhodně nestačí, vyjmenovati pouze hříchy, jimiž lze se proviníti proti jednotlivým příkázáním, a uvéstí doklady na porozumění. Neboť hlavní věcí při mravouce je, ukazovati cestu spravedlnosti, pěstíti upřímnou vůli pro dobro a bystřiti svědomí.

A p o l o g e t i k a. Při dnešní stěhovavosti, na službu, na vojnu, za práci, při myšlenkové výměně mezi městem a venkovem bylo by dětinské se hájiti: „U nás nikomu nenapadne, něco namítati proti náboženství!“

Nutno už předem pracovati proti námitkám, a hlavně vzhledem k těm pravdám, které budou jednou pravděpodobně u dítek ohroženy. Aby dítko bylo pevně přesvědčeno, aby snad dovedlo i odpověděti na námitku. Ale pozor na způsob, jak proti námitce bojujeme, protože i malá nešikovnost při tom může naseti celou řadu ještě nových pochybností! Otázka, má-li se takto nepřímou, a v místech, kde se tyto námitky už novinami, hovory atd. už skutečně rozšiřují, i přímo proti nim pracovati, byla na loňském vídeňském kursu katechetickém zodpověděna rozhodným „ano“! Nutno dále pro katechetu, aby znal běžné bludné názory, jež v té které osadě jsou rozšířeny (na př. modlíti se, ale přes to žíti dle svého; fatalisticky se spoléhati na milosrdenství Boží).

Biblický dějepis. Fantazie dítky je neustále činna. Musí mít stále obrazy, jimiž se baví. Nemá-li obrazů dostatečně zajímavých, hledá si je sama. Ubohý člověk, který byl už někdy týrán, a snad i utýrán útrapami zkažené fantazie! Není obrazů čistších, velebnějších, a fantazii se více líbících, než postavy biblické. Kouzlo dávnověku. Kouzlo východu. Kouzlo velebnosti dějů, o něž se jednalo. Kouzlo blízkosti Boží. Jaká to radost pro dětskou obrazivost! A kromě toho, jak průhledně jeví se vývoj zla a dobra na osobách biblických! Nepopřít ani několika hodin tomuto předmětu, znamenalo by neštěstí pro dítky. Květy, které jim snad nejlépe voněly, byly jim odklizeny. Ale to, co se probírá, nesmí se probírat jen povrchně, nýbrž psychologicky a hluboce. Lehce a rády učí se dítky parabolám (o církvi, o posledních věcech). Věc je jim potom tak jasná! — Především pak podá se tím dětem hojnost příkladů k následování. Ale a) dítky musí viděti do duše těch lidí, motivy, jak se v nich křížují, vznikají a vítězí; b) dítky musí býti uchváceny kouzlem, které z těch osob volá k následování. — A zase nutno mnohé jednotlivosti vynechat, aby byla umožněna důkladnost u věcí hlavních.

Církevní dějepis. O nějakém systematickém probírání není ani řeči. Ale aspoň dvě, tři hodiny je dobré, ba nutné mu věnovati. Aby dítky byly obeznámeny aspoň s některými papeži velikány, aby tak nabyly svaté hrdosti ze své příslušnosti k církvi. Aby byly obeznámeny aspoň zhruba s pronásledováními církve, aby dítkám bylo v duši nesmazatelně vryto slovo Páně: „A brány pekelné . . .“ Aby dítky měly aspoň matnou představu o nynější rozšířenosti, vnitřní síle církve. Aby byly obeznámeny s tím, co církve pro lidstvo vykonala. By byly vyvráceny aspoň nejběžnější námitky z dějin církve (ovšem nepřímé). Mnohé z těchto věcí, lze podati při probírání devátého článku víry.

Liturgika. Možno se zmíniti jen příležitostně, na př. před jednotlivými dny církevními na význam a obřady jich. Před Vánocemi žádoucí asi půl hodiny, před velikonoce asi hodinu vysvětlení jednotlivých dnů a obřadů příštích svátků.

(Dokončení.)

FRANTIŠEK GOGELA.

Květena biblická.

B) Rostliny zahradní.

(Pokračování.)

Sem jsou pojaty keře a stromy užitečné hlavně svým ovocem, které se pěstovaly v zahradách a viničích, jakož i zeleniny a některé rostliny kořenné; několik druhů této skupiny vídáme i u nás v zahradách.

Jabloň (*Pirus malus* L.) z řádu jabloňovitých. Pomariae, roste také planě, pěstuje se však v Evropě i Asii ve množství odrůd; často se vzpomíná v Písni Salomounově.

„Dnové moji . . . pominuli jako lodi jablka (Vulg. poma) nesoící“ Job 9, 26 = lodi rychle plovoucí, by jablka neshnila.

„Jako jabloň (V. *malus*) mezi dřívím lesním, tak jest můj milý mezi syny“. Cant. 2, 3. mluví nevěsta.

„Obložte mne jablky.“ Cant. 2, 5. mluví nevěsta. (V. *malis*.)

„Ať přijde milý můj do zahrady své a jí ovoce z jabloní svých.“ (V. *fructum pomorum suorum*.) Cant. 5, 1. nevěsta.

„Sstoupila jsem do zahrady ořechové, abych spatřila jablka údolí.“ (V. *poma*.) Cant. 6, 10. nevěsta.

„A vůně úst tvých jako jablek“ (*malorum*). Cant. 7, 8. ženich.

„U vrat našich jsou všeliká jablka (*poma*), nová i stará, ta všecka, milý můj, zachovala jsem tobě.“ Cant. 7, 13. nevěsta.

„Jabloň (*malum*) i všecko stromoví polní uschlo.“ Joel 1, 12. = pohroma.

Hák ku česání jablek (*uncinus pomorum*) u vidění viděl prorok Amos 8, 1. 2. = Israel dozrál ku trestu.

„Hruška (*Pirus communis* L.) z jabloňovitých, pochází prý z Číny, planá roste jako trnitý keř nebo strom s trpkým ovocem, ušlechtěná v odrůdách přemnohých v zahradách se pěstuje. O stromoví hruškovém (Vulg. *pirorum*) v Písmě sv. se děje skrovná zmínka II. Kr. 5, 23. 24 a I. Paralíp. 14, 15., kde se označuje místo, odkud měl David porazit Filistínské.

Mandloň obecná (*Amygdalus communis* L.) z řádu mandloňovitých. — *Amygdaleae*, jest strom asi 8 m vysoký s řídkým košem, listy kopinatými jako u broskve; květy se rozvinují před listím, obyčejně po dvou, jsou barvy broskově narůžovělé, plody — mandle — mají plstnatý obal, který kryje pecku s jádrem; pecka jest hladká, jemnými děrkami propichovaná. Mandloň pochází z Orientu, roste v Palestýně, Malé Asii, severní Africe, sází se v Evropě středomořské, v Porýní; v Evropě střední nejde tak daleko jako vinná réva; též u nás v teplejších polohách, v Čechách na Litoměřicku, na Moravě v jižních krajích až k Brnu a Tišnovu se sází. Kvete skoro z jara a musí se u nás chrániti před zimou a studenými větry. Mandle jsou hořké a sladké, hořkými se menší zvířata snadno otráví.

Pruty topolové, mandlové a javorové připravil Jakob při plození ovcí. Gen. 30, 37.

Jakob pro Josefa do Egypta: „Naberte z nejlepších užitků země do nádob svých a doneste muži (tomu) dary, něco kadidla a medu, storaxu, myrrhy a terebintu a mandlí.“ Gen. 43, 11.

„Vyrostl prut Aronův z domu Levi a vypučili se z něho pupenci a rozkvetli a z květu, když se rozvilo listí, mandle rostly. Num. 17, 8.

„Kvěsti bude mandlový strom.“ Kaz. 12, 5. = doba jarní.

Ve Vulgatě mandloň = *amygdalus*, mandle — *amygdalae*.

Marhaník obecný (*Punica granatum* L.) z řádu marhaníkovitých — *Granateae* (příbuzné růžokvětým); roste jako keř nebo strom asi 6 m výše, má velmi rozvětvený kmen, vstřícné, podlouhle kopinaté, v krátký řapík súžené listy a krásné květy s kalichem koralově červeným a pěti šarlatovými plátky; květy bývají

však i bílé, žluté a peřesté, prázdné i plné; plody — jablka granátová — (Vulg. mala punica, malogranata), jsou kulovaté, tvaru jablka nebo pomeranče a bývají i značně velikosti; mají tvrdou, kožovitou kůru a jsou různé ovocné barvy. Jablka granátová jsou ovocem velmi oblíbeným, ačkoli z nich pouze míšek, který obsahuje semena, se vysazuje; jest velmi šťavnatý a chutná jako červený revíz; někde připravují z jablek granátových obcerstvující nápoj, zvaný „šerbet“.

Marhaník roste planě na zdech a skalách, za vlasť jeho udává se jihozápadní Asie a severní Afrika; název Punica pochází od Punických čili Karthaginských, kde prý rostl nejpěknější.

Nyní rozšířen jest i po východní Indii a jižní Evropě, kde ještě ve Švýcarech, Tyrolích a Krajině splaněle roste. Jest také domněnka, že marhaník původně v Persii jest domácí, a že Araby přenesen byl do Španěl, odkud po jižní Evropě se rozšířil; už v dobách nejstarších pěstovali marhaník v zahradách a vinicích, tak i v Palestýně, u nás však nesnáší zimy, a kde se chová ve kbelicích, dává se na zimu do skleníku; jablko granátové ode dávna platilo za ozdobu a proto na nejstarších chrámech ho vidět zobrazeno; u Řeků bylo zasvěceno Afroditě a Heře.

O marhaníku.

Vyzvědači přinesli jablka granátová ze zaslíbené země. Num. 13, 24.

„Proč jste nás uvedli na toto místo zlé, kteréž neplodí . . . ani jablek granátových?“ reptali Israelští na poušti. Num. 20, 5.

„Saul zůstával v Gabaa, pod jabloní granátovou, kteráž byla v Magron.“ I. Kr. 14, 2.

„Rostliny tvoje (v zahradě) jsou ráj granátových jabloní s ovocem jablek.“ Cant. 4, 13., mluví ženich.

„Sstoupila jsem do zahrady ořechové, abych spatřila jablka údolí a abych viděla, kvete-li vinice a pučí-li jabloně granátové.“ Cant. 6, 10. mluví nevěsta.

„Ráno vstanouce půjdeme na vinice, pohledíme . . . kvetou-li jablka granátová.“ Cant. 7, 12., nevěsta.

„Dala bych ti z mestu mých granátových jablek.“ Cant. 8, 2., nevěsta.

„Strom jablek granátových uschl.“ Joel 1, 12. = pohroma.

Krás a jablka granátového.

„Jako skrojek granátového jablka, tak jsou líce tvé.“ Cant. 4, 3., mluví ženich.

„Jako kůra jablka granátového, tak jsou líce tvé.“ Cant. 6, 6.

Jablka granátová za ozdobu.

„Dolů při podolku sukně (Aronovy) vůkol uděláš jako jablka granátová, proměšuje uprostřed zvonečky.“ Ex. 28, 33.

„A udělav sloupy připojil k jednomu každému mřežování dvě řady jablek granátových vůkol, aby přikrývaly makovice, které byly na vrchu.“ III. Kr. 7, 18.; a bylo jich dvě stě, tamtéž 7, 20.; a dohromady čtyry sta, tamtéž 7, 42.; o těchto jablkách granátových též IV. Kr. 25, 17.; II. Paral. 3, 16, a Jerem. 52, 22. 23.

Ořešák vlašský (*Juglans regia* L.) z řádu ořešákovitých — Juglandaceae, pochází z Orientu a rozšířil se u nás z Řecka a Italie, odtud název „vlašský ořech“.

„Sstoupila jsem do zahrady ořechové, abych spatřila jablka údolí.“ Cant. 6, 10. mluví nevěsta.

Za ozdobu: číše na zlatém svícnu byly na způsob ořecha. Ex. 25, 33. 34.

Matthioli píše, že mezi dubem a ořechem tak silné jest nepřátelství, že, jsou-li zasazeny vedle sebe, jeden z nich zhyne.

Smokvoň obecná (*Ficus carica* L.) z řádu kopřivovitých — Urticaceae; z jejích příbuzných rostou u nás kopřivy, konopě, chmel a moruše; smokvoň obecná jest strom asi 7 m výše s větvemi křivolakými a listy laločnaté troj- nebo pětídílnými, jeho plody jsou známé fíky; roste původně v Levantu, severní Africe a jižní Evropě, už v dávných dobách byl pěstěn v zahradách a splaňuje u zdi a na skalách v údolích alpských k jihu otevřených až do výše 2000 m, jako na př. v jižním Tyrolsku; v teplejších končinách stále kvete a zraje, v Palestýně zpravidla třikráte do roka sbírají se fíky, v lednu, červnu a srpnu; u nás pěstuje se obyčejně ve kbelících, a jestli kde venku, na zimu se přikrývá; ale zůstává jen zakrsalým; fíky jsou chutné a zdravé ovoce, z upražených dělá se kávová náhražka. Aby fíky urostly větší a byly šťavnatější používalo se od pradávných dob t. zv. kaprifikace, totiž pomoci jistého druhu žlabatky, která do nezralých fíků klade vajíčka; nyní se tato kaprifikace pokládá namnoze za práci zbytečnou.

Smokvoň tvoří mnohé odrůdy, a některé druhy tvoří mnohdy v tropické Asii, Africe a Americe převládající stromy lesní. *Ficus elastica* Roxb. chová se pro svůj úhledný list často ve květináčích. Bethfage u hory olivetské značí „dům fíků“, protože jich v okolí mnoho rostlo.

(Pokračování.)

ZPRÁVY.

Zamítnutý rekurs učitelek. Správní soud za mítl rekurs učitelek z Kunovic, zastupovaný advokátem dr. Seifertem z Uher, Hradiště, proti vyloučení učitelek z I. sboru voličského při obecních volbách v Kunovicích. Správní soud rozhodl, že učitelkám volební právo v I. sboru nepřisluší.

Duchovní cvičení pro učitelky všech kategorií konati se budou na Moravě v Přerově. Počnou v pondělí dne 22. srpna o 5. hod. odp. a skončí v pátek dne 26. srpna ráno. Poplatek za ubytování a stravu obnáší 8 K. Nemajetným učitelkám bude poplatek částečně neb úplně prominut. — Žádoucnó, aby každá účastnice v čas, nejdéle však do 15. srpna t. r. se přihlásila u ctihodné sestry představené kláštera Školních Sester v Přerově. — Po ukončení duchovních cvičení konati se bude schůze družiny.

V době těžkých zápasů Čechů dolnorakouských, kdy odpůrcové naši nejpodlejší způsobem chtějí odnárodniti naše dítky (vizte Poštornou), jest vítána každá pomoc, která zhoubnou činnost germanisační seslabuje; proto výbor spolku Komenského ve Vídni vzdává díky za opětný dar 50 K, který zaslal pan Alois Mikulášek z čistého výnosu Studentské a Matiční zubní pasty „Libuše“.

V náš prospěch jest, aby hojně tato výtečná Studentská a Matiční zupní pasta „Libuše“ byla kupována a mezi českým obecnstvem rozšiřována. — Místní odbor spolku „Komenský“ pro Pětidomy a okolí. Vídeň XV.,-1., Turnergasse č. 9.

Co lidu českého pohltila již Vídeň a stále málo nápravy! Bez náležitého uvážení, bez rozmyšlení a bez přípravy hrnou se lidé naši do Vídně počínajíc od čtrnáctiletého učně až do těch dívek českých a j. v. Zřídka komu napadne, kam všichni ti lidé zapadnou, zda se nám neodcizí a neutonou v moři nepřátelském! Je možná náprava? Tak táže se mnohý upřímný našinec! Pravíme, že ano! „Český spolek pro opatrování služeb“ ve Vídni (IX., Pramergasse 12.) zabývá se nejen sprostředkováním míst a služeb všeho druhu, nýbrž rád podá každému informace o vyhlídkách v jeho oboru. Vše to zdarma, pouze nutno k úhradě poštovního přiložení 2 desetihalérové známky. Co dále koná tento národní a dobročinný spolek? Již 15 roků vydržuje útulnu pro české učně ve Vídni, poskytuje českým lidem dle nejlepší možnosti rady a pomoci, chce v nejbližší době zříditi velmi potřebnou útulnu pro dívky, nádražní missie a j. v. Ovšem, že vše to možno jen za všenárodní pomoci uskutečniti! Pamatujme tudíž na spolek tento vždy a všude, učíme sbírku, pořádejme zábavu, staňme se jeho členy atd. Dopište si o výroční zprávu, zašle se Vám zdarma vyplaceně!

Slovanská Riviera je oživena novým českým podnikem. Na ostrově Rabu v Dalmacii je vystavěn český hotel-pensionát „Praha“, ve kterém najde pohodlný a levný útulek, kdo touží po namáhavé práci si odpočinouti anebo po nemoci jako rekonvalescent pobýti u moře, na slunci a v nerušeném klidu. Bližší zprávy o Rabu podá V. Kubín, Žižkov 1012.

Československé veřejnosti! Povzbuzení jsouce přízní čtenářstva uštědřenou Moravské čítance před třemi lety vydané, rozhodli jsme se vydati podobnou Čítanku slovenskou.

Vedlo nás k tomu vědomí povinnosti, kterou má český národ k bratrské větvi slovenské právě v nynější těžké době její. Chceme ji povzbuditi a posílit v jejím utrpení, ukázati, že cítíme s ní, že není opuštěna ode všech.

Nikdo z nás nemíní odtrhnouti Slováky od státního celku, k němuž přísluší, tu pomluvu vymysleli jen nepřátelé naši a jejich; ale krevní příbuznost nám velí, neodvracetí od nich tváře ani srdce, milovati je, státi při nich. Láska však se rodí z poznání, a nemůžeme pohříchu zamlčeti trpké pravdy, že to poznání Slováků a Slovenska jest u nás doposud skrovné. Kolik lidí u nás zná jich dějiny, jich správu zemskou, jich stav národohospodářský, finanční, školský atd.? Ba i o zemi samé, jejím lidu a jazyku rozšířeny jsou u nás posud klamně domněnky. Spád cestovní na Slovensko je pořád skrovný, i v nejdálnější cizině najde se více Čechů na cestách, nežli na Slovensku. A přece jest tak krásné i ve svých dumách, i tak milé i v slzném utrpení svém, tak dobré a ryzí v oddanosti své!

Přední básníci, učenci, politikové a spisovatelé spojili se počtem posud nebývalým v Slovenské čítance, aby poskytli čtenářstvu československému všestranný obraz o zemi a lidu na Slovensku; ochotně připojil se k nim i proslulý Scotus Viator; rozdělili se o nejrozmanitější obory práce a zaručují zajisté její dokonalost a její výši vědeckou, básnickou i literární vůbec.

Obracíme se s důvěrou na všechny vrstvy čtenářstva, že přijmou knihu tu vlídně a rádi, že ji neodloží nečteru, nýbrž upozorní na ni i dále.

Slovenská čítanka bude vydána nákladem Emila Šolce v Telči.

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

.. Roční předplatné **6 K** zasílá se administraci v Ivančicích. ..
 Za redakci odpovídá **KÁREL TIRÁY**, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. - Administraci vede **Fr. Zajíc**, učitel ústavu hluchoněmých v Ivančicích. .. Expedici obstarává knih-tiskárna Roberta Veselého ve Strážnici. Tamtéž se zasílají reklamace.

————— Všechny příspěvky se honorují. —————